jamk.fi

”Nyt mä tiedän, että mä asun Suomessa”

Turvapaikanhakijoiden osallisuus liikunnallisissa kielityöpajoissa

Maria Ponkilainen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2016
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK), sosiaalialan koulutusohjelma

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
JAMK University of Applied Sciences

jamk.fi

Kuvailulehti

Tekijä(t)	Julkaisun laji	Päivämäärä
Ponkilainen, Maria	Opinnäytetyö, AMK	Toukokuu 2016
	Sivumäärä 65	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x

Työn nimi

”Nyt mä tiedän, että mä asun Suomessa”

Turvapaikanhakijoiden osallisuus liikunnallisissa kielityöpajoissa

Tutkinto-ohjelma

Sosiaalialan koulutusohjelma

Työn ohjaaja(t)

Nisula, Leila

Toimeksiantaja(t)

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoitus oli lisätä ymmärrystä turvapaikanhakijoiden osallisuudesta ja tuottaa tietoa osallisuutta edistävistä käytännöistä ammattilaisten käyttöön. Tavoite oli kuvata turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksia vastaanottokeskuksessa järjestetyissä liikunnallisissa kielityöpajoissa sekä kielityöpajat järjestäneiden liikunnanopiskelijoiden kokemuksia osallisuudesta yhteisen toiminnan aikana.

Tutkimusaineisto kerättiin Jyväskylän yliopiston liikuntapedagogiikan opiskelijoiden järjestämissä liikunnallisissa suomen kielen työpajoissa Jyväskylän Kangasvuoren vastaanottokeskuksessa 10.–12.2.2016. Aineistona käytettiin 13 turvapaikanhakijan ja 19 liikunnanopiskelijan haastattelua, jotka analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksen perusteella liikunnallisten kielityöpajojen voidaan nähdä vahvistavan turvapaikanhakijoiden osallisuutta. Turvapaikanhakijoiden keskeisiä osallisuuden kokemuksia tuottaneita tekijöitä olivat molemminpuolisten ennakkoluulojen väheneminen, hyväksytyksi tulemisen kokemukset sekä yhteinen toiminta. Liikunnanopiskelijoiden kokemuksissa korostui omien ennakkoluulojen voittaminen, mahdollisuus yhteisen tekemisen kautta rakentaa syvempää yhteyttä turvapaikanhakijoiden ja kantaväestön välille sekä oma oppiminen. Kokemukset nousivat turvapaikanhakijoiden ja liikunnanopiskelijoiden positiivisesta vuorovaikutuksesta, joka koettiin molemmin puolin monin tavoin palkitsevana.

Tutkimus osoitti, että osallisuus rakentuu pienistä arjen kokemuksista. Voidaan olettaa, että Suomessa asumisen alkuvaiheen osallisuuden kokemukset ja kohtaamiset kantaväestön kanssa voivat ohjata turvapaikanhakijan asennoitumista osallistumisen ja osallisuuden mahdollisuuksiin myös laajemmin ja myöhemmissä kotoutumisen vaiheissa.

Avainsanat (asiasanat)

Turvapaikanhakija, osallisuus, yhteisöllisyys, vuorovaikutus, kotoutuminen

Muut tiedot

jamk.fi

Description

Author(s)	Type of publication	Date
Ponkilainen, Maria	Bachelor's thesis	May 2016
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 65	Permission for web publication: x

Title of publication

"Now I know that I live in Finland"

The participation of asylum seekers in kinematic language workshops

Degree programme

Degree Programme in Social Services

Supervisor(s)

Nisula, Leila

Assigned by

Abstract

The task of the study was to increase understanding of the participation of asylum seekers and produce information about the methods that improve participation for the use of professionals. The objectives of the study were to describe asylum seekers' experiences of participation in the kinematic language workshops arranged in a reception centre and the sports students', who arranged the workshops, experiences of participation during the collective activities.

The data was collected in the kinematic language workshops arranged by sports students from the University of Jyväskylä in the Kangasvuori reception centre in Jyväskylä on the 10th–12th of February in 2016. The data consisted of 13 interviews of the asylum seekers and 19 interviews of the sport students. The data were analysed by using content analysis.

Based on the study, kinematic language workshops seem to strengthen the participation of the asylum seekers. The main contributors to their experiences of participation were the decrease of mutual prejudices, the experiences of becoming accepted and collective activities. The sports students' experiences highlighted the overcoming of personal prejudices, the possibility to generate deeper understanding between the asylum seekers and local people by means collective activities and personal learning. The experiences arose from the positive interaction between the asylum seekers and sport students, which was considered rewarding in many ways by both sides.

The study indicated that participation consists of small everyday experiences. It can be assumed that the experiences of participation and encounters with local people in the early stages of living in Finland may affect the attitude of an asylum seeker towards participation possibilities also in a wider sense and in the later stages of the integration process.

Keywords/tags (subjects)

Asylum seeker, participation, communality, interaction, integration

Miscellaneous

Sisältö

1 Johdanto ... 3

2 Maahanmuuttajat Suomessa ... 5

2.1 Maahanmuuttajakäsitteen moninaisuus ... 5

2.2 Maahanmuuttajaryhmät Suomessa ... 6

2.3 Turvapaikanhakijat ... 7

2.4 Integraatio ... 8

3 Osallisuus ... 10

3.1 Osallisuus vaikutusmahdollisuuksina ... 11

3.2 Osallisuus vuorovaikutussuhteena ... 12

3.3 Osallisuus yhteisöllisyytenä ... 13

3.4 Sosiokulttuurinen innostaminen osallisuuden tukemisen keinona ... 14

4 Aikaisemmat tutkimukset ... 16

5 Tutkimuksen toteuttaminen ... 18

5.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset ... 18

5.2 Tutkimuksen konteksti ... 19

5.3 Aineiston keruu ... 20

5.4 Aineiston analysointi ... 22

5.5 Tutkimuksen eettiset periaatteet ... 24

5.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ... 25

6 Tutkimustulokset ... 27

6.1 Turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemukset ... 28

6.1.1 Kokemus hyväksytyksi tulemisesta ... 28

6.1.2 Yhteinen toiminta ... 30

6.1.3 Vuorovaikutus ... 33

6.2 Liikunnanopiskelijoiden osallisuuteen liittyvät kokemukset ... 35

6.2.1 Ennakkoluulojen muuttuminen ... 36

6.2.2 Yhteisyyden rakentaminen ... 38

6.2.3 Omat oppimiskokemukset 42

7 Johtopäätökset 46

8 Pohdinta 47

8.1 Tutkimuksen toteuttamisesta 47

8.2 Tutkimustuloksista 49

8.3 Jatkotutkimusaiheita 51

Lähteet 53

Liitteet 57

Liite 1. Turvapaikanhakijoiden haastattelurunko 57

Liite 2. Liikunnanopiskelijoiden haastattelurunko 58

Liite 3. Tutkimuslupa Kangasvuoren vastaanottokeskukseen 59

Liite 4. Tutkimusluvat liikunnanopiskelijoilta 61

Liite 5. Jyväskylän yliopiston Tiedonjyvä –verkkolehdessä julkaistu artikkeli 63

1 Johdanto

Maailmassa on meneillään toisen maailmansodan jälkeisen ajan suurin turvapaikanhakijoiden muuttoaalto, joka näkyy myös Suomessa. Vuonna 2015 Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa, kun edellisenä vuonna turvapaikanhakijoita tuli 3651. Keskimäärin vuosittaiset turvapaikanhakijamäärät ovat Suomessa vaihdelleet noin 1500 ja 6000 hakijan välillä 2000-luvun aikana. (Turvapaikanhakijat 2016.) Jo ennen vuotta 2015 maahanmuutto ja kotoutumisen haasteet ovat herättäneet kiivasta keskustelua, ja mielipiteiden voidaan nähdä kiristyneen viime aikoina entisestään. Tämän hetkisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa maahanmuuttajien kotoutumisen tukeminen on entistäkin tärkeämpää.

Kotoutumislain korostamat aktiivinen osallistuminen, positiivisen vuorovaikutuksen edistäminen eri väestöryhmien kesken, sosiaalinen vahvistaminen sekä yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen oppimisen tukeminen ovat keskeisiä periaatteita oleskelulupapäätöstä odottavien turvapaikanhakijoiden kotoutumisprosessin alkuun saattamisessa. Suomessa oleskelun alkuvaiheen kotoutumistoimenpiteet ja kohtaamiset kantaväestön kanssa sekä turvapaikanhakijoille muodostuvat mielikuvat ja asenteet voivat vaikuttaa kotoutumisen myöhempiin vaiheisiin. Sen kannalta on tärkeää pohtia, millä keinoin turvapaikanhakijoiden osallisuuden ja yhteisöön kuulumisen kokemuksia voidaan tukea jo turvapaikkaprosessin aikana.

Jyväskylän yliopiston liikuntapedagogiikan opiskelijat järjestivät Jyväskylän Kangasvuoren vastaanottokeskuksessa liikunnallisia suomen kielen työpajoja 10.–12.2.2016 osana heidän opinto-ohjelmaansa kuuluvaa Yksilöllinen opetus liikuntaryhmässä -kurssia. Kielityöpajojen tarkoituksena oli kokeilla liikunnallisiin menetelmiin pohjautuvaa suomen kielen opetusta turvapaikanhakijoiden suomen kielen oppimisen tukemisessa, edistää vuorovaikutusta turvapaikanhakijoiden ja kantasuomalaisten välillä sekä tuoda vaihtelua vastaanottokeskuksen arkeen. Käytännössä kielityöpajoissa harjoiteltiin suomen kieltä erilaisten liikunta-aktiviteettien, pelien ja leikkien kautta liikunnanopiskelijoiden ohjauksessa.

Kielen oppimista tukevia ja liikuntamahdollisuuksia tarjoavia kielityöpajoja voidaan

tarkastella myös osallisuuden kokemuksia tuottavana toimintana. Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksia liikunnallisissa kielityöpajoissa sekä heidän kanssaan työskennelleiden liikunnanopiskelijoiden kokemuksia osallisuudesta yhteisen toiminnan aikana. Tarkoituksenani on lisätä ymmärrystä turvapaikanhakijoiden osallisuudesta ja tuottaa tietoa osallisuutta edistävistä käytännöistä ammattilaisten käyttöön.

Opinnäytetyössäni avaan maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä sekä tarkastelen opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen eli osallisuuden eri ulottuvuuksia. Opinnäytetyössäni osallisuus nähdään vuorovaikutuksellisena prosessina, jossa turvapaikanhakijoiden kohtaama kantasuomalainen väestö on tärkeässä roolissa. Opinnäytetyön aineistona ovat haastattelut, jotka toteutettiin turvapaikanhakijoille 10.–12.2.2016 ja liikunnanopiskelijoille sähköpostitse helmi-huhtikuussa 2016. Tutkin sisällönanalyysin avulla haastatteluissa esiin tulevia osallisuuden kokemuksia. Opinnäytetyöni lopussa esittelen teoreettisen tiedon ja tutkimusaineistoni pohjalta tekemiäni johtopäätöksiä, pohdin tutkimusprosessiin liittyviä seikkoja sekä ehdotan mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Maahanmuuttajat Suomessa

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan syntyperältään ulkomaan kansalaista, joka muuttaa toiseen maahan asumaan vapaaehtoisesti tai pakosta (Talib, Löfström & Meri 2004, 20–21). Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, joka sisältää eri taustoista tulevia ihmisiä. Suomeen kohdistuvaa maahanmuuttoa tarkastellaan usein muuttosyiden, maahanmuuttajien kansalaisuuksien tai heidän Suomessa saamansa statuksen perusteella. Nämä tekijät myös vaikuttavat maahanmuuttajan lähtökohtiin asettautua uuteen kotimaahan (Talib ym. 2004, 21). Maahanmuuttajakäsitteeseen liittyykin olennaisesti integraation eli kotoutumisen käsite.

2.1 Maahanmuuttajakäsitteen moninaisuus

Suomen lainsäädännön määritelmän mukaan maahanmuuttaja oleskelee Suomessa muuta kuin matkailua tai muuta vastaavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla, oleskelukortilla tai rekisteröidyllä oleskeluoikeudella (L1386/2010, 3 §). Maahanmuuttaja on esimerkiksi opiskelun, työn tai perhesiteen perusteella omasta tahdostaan maahan muuttanut siirtolainen. Vapaaehtoisesti muuttava henkilö voi olla myös paluumuuttaja, joilla tarkoitetaan Suomeen palaavaa nykyistä tai entistä maan kansalaista tai suomalaista syntyperää olevaa henkilöä, kuten inkeriläistä paluumuuttajaa. (Talib ym. 2004, 20–21.)

YK:n Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus määrittelee (77/1968) pakolaisen oman maansa ulkopuolella oleskelevaksi henkilöksi, joka pelkää joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, ja joka ei pelon vuoksi kykene tai halua turvautua lähtömaan suojaan. Lähtömaassa olevan tekijän vuoksi pakosta Suomeen muuttaneet henkilöt ovat useimmiten kiintiöpakolaisia tai turvapaikanhakijoita (Talib ym. 2004, 21). Myös Suomessa oleskelevan pakolaisen perässä muuttava perheenjäsen voi saada pakolaisaseman Suomessa (L301/2004, 106 §).

Kiintiöpakolaisella tarkoitetaan YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaiseksi luokittelemaa henkilöä, joka on saanut oleskeluluvan valtion vuosittaisessa pakolaiskiintiössä. Suomen pakolaiskiintiö on viime vuosina ollut 750–1050 henkilöä. (Sanasto 2016.) Turvapaikanhakija hakeutuu itsenäisesti toiseen maahan anoakseen kansainvälistä suojelua. Vain osa turvapaikanhakijoista saa YK:n pakolaissopimuksen mukaisen turvapaikan ja pakolaisstatuksen, josta päätetään turvapaikkahakemuksen käsittelyn yhteydessä. (L301/2004, 94 §, 98 §.) Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös toissijaisen suojelutarpeen perusteella eli esimerkiksi kotimaassa olevan henkilöön kohdistuvan uhkan takia, tai humanitaarisin perustein, kuten kotimaan aseellisen konfliktin vuoksi (Turvapaikka ja kansainvälinen suojelu 2016).

2.2 Maahanmuuttajaryhmät Suomessa

Tilastokeskuksen mukaan ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä on kasvanut 0,8 prosentista 5,9 prosenttiin vuosien 1990–2014 aikana (Maahanmuuttajat ja kotoutuminen 2016). Suomessa asui vuoden 2014 lopussa lähes 220 000 ulkomaan kansalaista, jotka edustivat 180 eri maan kansalaisuutta. Suomen maahanmuuttajaväestön kolmen kärjessä ovat Viron, Venäjän ja Ruotsin kansalaiset, mikä osoittaa ylivoimaisesti suurimman osan maahanmuuttajista olevan kotoisin Suomen lähimaista. Seuraavaksi suurimmat ryhmät muodostavat kiinalaiset, somalialaiset, thaimaalaiset ja irakilaiset. (Ulkomaan kansalaiset 2016.)

Suurin osa Suomeen muuttavista henkilöistä on Euroopan Unionin maiden kansalaisia, jotka saapuvat maahan vapaan liikkuvuuden myötä ilman tarvetta hakea oleskelulupaa (OECD 2015, 202). EU/ETA-maiden ulkopuolelta Suomeen hakeutuvien henkilöiden oleskeluluvista päättää Maahanmuuttovirasto, joka myönsi vuonna 2015 yhteensä 17 796 ensimmäistä oleskelulupaa. Kansalaisuuksien perusteella tarkasteltuna lupia myönnettiin eniten venäläisille, kiinalaisille, intialaisille, ukrainalaisille ja vietnamilaisille. (Oleskelulupatilastot 2016.) Samana vuonna tehtiin 1879 myönteistä päätöstä turvapaikkahakemuksiin ja vastaanotettiin yhteensä 1034 kiintiöpakolaisia (Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2016).

Ensimmäisten oleskelulupien hakuperusteet ovat pysyneet viime vuodet samoina. Vuonna 2014 EU/ETA-maiden ulkopuolelta maahan muuttaneiden henkilöiden ensimmäisen oleskeluluvan yleisin peruste oli perheside Suomessa asuvaan henkilöön (37%). Toiseksi yleisin syy oli Suomesta saatu opiskelupaikka (31 %) ja kolmanneksi yleisin Suomessa oleva työpaikka (28 %). Loput oleskeluluvat on myönnetty humanitääristen tai muiden syiden perusteella. (OECD 2015, 202.)

2.3 Turvapaikanhakijat

Opinnäytetyöni kannalta keskeinen maahanmuuttajaryhmä ovat turvapaikanhakijat, joita kohdellaan Suomen lainsäädännön mukaisina maahanmuuttajina vasta oleskeluluvat saatuaan. Hakuprosessin aikana turvapaikanhakijalla ei ole oleskelulupaa eikä sosiaaliturvatunnusta, ja hänen oikeutensa sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat rajoitetut (L746/2011, 25 §). Maahanmuuttovirasto vastaa turvapaikanhakijoiden vastaanoton käytännön suunnittelusta ja järjestelystä (Turvapaikanhakijat 2016).

Turvapaikanhakuprosessi alkaa, kun henkilö Suomeen saavuttuaan ilmoittaa rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille hakevansa kansainvälistä suojelua Suomesta. Turvapaikkahakemuksen vastaanottava viranomainen tekee hakemuksen alkuvaiheen toimenpiteet ja siirtää hakemuksen Maahanmuuttovirastoon käsiteltäväksi. Jos turvapaikanhakijalla on oleskeluoikeus toisessa turvallisessa maassa tai hän on hakenut turvapaikkaa jostakin muusta maasta, hakemus siirretään EU:n vastuunmäärittämisasetuksen perusteella hakemuksen käsittelystä vastuussa olevaan maahan eikä Suomi käsittele sitä. (Turvapaikan hakeminen 2016.)

Turvapaikkaprosessin ratkaisevin vaihe on turvapaikkapuhuttelu, jossa Maahanmuuttovirasto selvittää turvapaikanhakijaa haastattelemalla, voidaanko turvapaikanhakijalle antaa kansainvälistä suojelua tai myöntää oleskelulupa muulla perusteella. Oleskeluluvan myöntämisen edellytykset arvioidaan yksilöllisesti. Päätös perustuu turvapaikanhakijan esittämään selvitykseen olosuhteistaan lähtömaassaan sekä ajantasaisiin tietoihin kyseisen valtion tilanteesta. (L1386/2010, 98 §.) Oleskeluluvan myöntämisen jälkeen turvapaikanhakijalle annetaan kuntapaikka, jonka myöntäneen kunnan

palveluiden piiriin hän muuttaa asumaan. Kielteisistä päätöksistä turvapaikanhakijalla on mahdollisuus valittaa hallinto-oikeuteen tai hän voi palata vapaaehtoisesti kotimaahansa. (Turvapaikan hakeminen 2016.)

Odottaessaan hakemuksensa käsittelyä Suomessa suurin osa turvapaikanhakijoista majoittuu vastaanottokeskuksissa, jotka tarjoavat turvapaikanhakijoille lakisääteiset vastaanottopalvelut, välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon sekä järjestävät työ- ja opintotoimintaa (L746/2011, 3 §). Osa turvapaikanhakijoista järjestää majoituksensa itse esimerkiksi Suomessa asuvien sukulaistensa luona. Ilman huoltajaa maahan saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat majoittuvat alaikäisille suunnatuissa ryhmäkodeissa tai tukiasunnoissa. (Turvapaikanhakijat 2016.)

2.4 Integraatio

Integraation ja kotoutumisen käsitteitä käytetään usein synonyymeina. Integraatiotutkimuksessa klassikon aseman saanut John W. Berry (1997, 6–7) näkee integraation osana akkulturaation ilmiötä, jonka kautta voidaan tarkastella vähemmistö- ja valtakulttuurien suhteita yhteiskunnassa. Akkulturaatiolla Berry tarkoittaa ryhmien kulttuuristen piirteiden muuttumista eri kulttuureita edustavien ihmisten kohtaamisen ja vuorovaikutuksen seurauksena. Akkulturaatio voi olla yksisuuntaista, jolloin vähemmistökulttuuri sulautuu osaksi valtakulttuuria, tai kaksisuuntaista, jolloin vähemmistökulttuuri omaksuu omien piirteidensä oheen vain joitakin uusia ominaisuuksia valtakulttuurista. Silloin myös valtakulttuuri muuttuu. Käytännössä akkulturaatio voi toteutua eri tilanteissa eritasoisesti. Berryn mukaan akkulturaation muotoja ovat assimilaatio, separaatio, marginalisaatio sekä tavoiteltavimpana integraatio.

Integraatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa maahanmuuttaja pyrkii säilyttämään etnisen identiteettinsä osallistuessaan samalla laajempaan yhteiskuntaan ja valtakulttuuriin (Berry 1997, 9–10). Maahanmuuttaja käy läpi yksilöllisen integraatioprosessin, jonka luonteeseen vaikuttavat yksilön inhimillinen, taloudellinen ja sosiaalinen pääoma, kuten ikä, koulutus ja ammatti sekä perhe-, kieli- ja kulttuuritausta (Alitolppa-

Niitamo 2010, 46). Yksilötekijöiden lisäksi prosessia muokkaavat yhteisö-, ja yhteiskuntatason tekijät, kuten vastaanottavan yhteiskunnan kotouttamispolitiikka ja monikulttuurisuuden historia, valtaväestön asenteet sekä lähtömaan ja vastaanottavan maan kulttuurien samankaltaisuus tai erilaisuus (Berry 1997, 16–17).

Mika Pyykkösen (2007, 38) mukaan ihannetilanteessa vähemmistön ja valtakulttuurin välinen vuorovaikutus on vastavuoroista arvojen, ajatusten ja tapojen oppimista ja vaihtoa. Pyykkönen toteaa kuitenkin, että todellisuudessa kyse on aina enemmän vähemmistön elämisestä valtakulttuurin ehdoilla kuin tasa-arvoisesta molemminpuolisuudesta. Maahanmuuttajan on opeteltava vastaanottavan yhteiskunnan kieltä sekä omaksuttava sen kulttuurisia piirteitä, jotta hän voisi elää valtakulttuurin ehdoilla rakennetussa yhteiskunnassa.

Kotoutuminen ja kotouttaminen ovat Suomessa laissa määriteltyjä prosesseja, joita ohjaavat Euroopan Unionin yhteiset kotouttamisen periaatteet. Suomessa kotoutumisen tausta-ajatuksena on syrjimättömän ja yhdenvertaisen yhteiskunnan tavoite, joka edellyttää sopeutumista sekä maahanmuuttajalta että vastaanottavalta yhteiskunnalta. Kotoutuminen nähdään arjen tilanteissa näkyvänä vuorovaikutuksena sekä maahanmuuttajan kykynä hyödyntää yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia. Kotoutumisen edellytyksenä ovat yhteiskunnan jäsenten yhteenkuuluvuuden kokemukset, jotka syntyvät yksilöiden ja ryhmien välisissä vuorovaikutussuhteissa. (Valtioneuvosto 2008, 15.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010, 1 §, 3 §) on säädetty edistämään maahanmuuttajan kotoutumista ja mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Laki tähtää tasa-arvon sekä positiivisen vuorovaikutuksen edistämiseen eri väestöryhmien kesken. Laissa kotoutumisen määritellään olevan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla, kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttamisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ulkopuolelta tulevaa kotoutumisen kokonaisvaltaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen

toimenpiteillä ja palveluilla. Kotouttamisen yhteydessä laissa määritellään myös sosiaalisen vahvistamisen käsite, jolla laissa viitataan maahanmuuttajan syrjäytymisen ehkäisemiseen.

Kotouttamistoimeenpiteet koskevat kuitenkin vain oleskeluluvan saaneita henkilöitä, eivätkä oleskelulupapäätöstä odottavia turvapaikanhakijoita. Kotoutumisen rinnalle onkin viimeaikaisessa keskustelussa noussut myös esikotouttamisen käsite, jolla tarkoitetaan heti turvapaikanhakijoiden maahan saavuttua aloitettavaa aktivointia. Yle uutisoi 23.10.2015 Hämeenlinnan kaupungin suunnitelmista panostaa turvapaikanhakijoiden alkuvaiheen kotouttamistoimenpiteisiin järjestämällä heille muun muassa kielenopetusta ja liikuntamahdollisuuksia, jotta pitkään päätöksiä odottaville ja vastaanottokeskuksissa helposti passivoituville turvapaikanhakijoille ei tulisi kotoutumisen suhteen turhia siirtymäjaksoja (Kaupungin rima korkealla: Hämeenlinna haluaa olla Suomen paras kotouttaja 2015).

3 Osallisuus

Osallisuuden käsite on tullut Suomessa suosituksi 2000-luvun kuluessa, ja samalla siihen on yhdistetty toisistaan poikkeavia merkityksiä ja toimintaa (Nivala & Ryynänen 2013, 9). Osallisuuden käsitteen määrittelyssä korostuvat sen ymmärtäminen toisaalta kokemuksellisena tuntemisen, kuulumisen ja tekemisen kokonaisuutena (Särkelä-Kukko 2014, 36), ja toisaalta vallanjaon näkökulmasta osallisuutena tietoon, suunnitteluun, toimintaan ja päätöksentekoon (Rouvinen-Wilenius 2014, 53). Opinnäytetyössäni tarkastelen osallisuutta erityisesti yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen liittyvänä ilmiönä.

3.1 Osallisuus vaikutusmahdollisuuksina

Mona Särkelä-Kukko (2014, 35–36, 39) näkee osallisuuden ja sen kokemisen liittyvän ihmisen perustarpeisiin ja -oikeuksiin, kuten kuulumisen ja kuulluksi tulemisen kokemuksiin sekä elämänhallinnan ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin. Ihmisen on saatava kokea olevansa osallinen omassa yhteisössään ja yhteiskunnassa esimerkiksi työn ja harrastusten tai sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Elämänhallinta ja itsensä toteuttaminen määräytyvät kuitenkin sen mukaan, minkälaisia mahdollisuuksia yksilöllä on osallistua ja hyödyntää saamansa tiedon pohjalta erilaisia vaihtoehtoja ja tehdä päätöksiä (Adams 2008, 31).

Päivi Rouvinen-Wilenius (2014, 51–52) korostaa osallisuuden edellytyksenä ihmisen voimaantumista, jolla hän tarkoittaa ihmisen kykyä tunnistaa ja hyödyntää erilaisia mahdollisuuksia vaikuttaa itseä ja ympäristöä koskeviin asioihin. Yksilötasolla voimaantuminen näkyy ihmisen kykynä tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä ja ohjata tulevaisuuden suuntaa (Adams 2008, 31). Särkelä-Kukon (2014, 39) mukaan osallisuuden kokemisen mahdollisuuteen vaikuttavatkin yksilön henkilökohtaiset käytettävissä olevat eri elämäntilanteissa vaihtelevat voimavarat. Osallisuuden kokemuksen muodostuminen vaatii yksilöltä kykyä käyttää inhimillisiä resurssejaan, joita kuitenkin esimerkiksi jatkuva kuormittava elämäntilanne ja erilaiset kriisit kuluttavat ja suuntaavat muihin olennaisempiin toimintoihin, kuten arjesta selviytymiseen.

Osallisuutta on havainnollistettu erilaisilla osallistumisen ja osallisuuden tasoja kuvaavilla porrasasteikoilla, joissa osallisuuden toteutumista arvioidaan vaikuttamismahdollisuuksien näkökulmasta (esim. Arnstein 1969; Hart 1992). Gretschelin (2002, 81) mukaan useimmat portaikot ovat sovelluksia Arnsteinin (1969) mallista. Elina Nivalan ja Sanna Ryynäsen (2013, 15, 21–23) mukaan porrasmallien heikkoutena on oletus osallisuuden toteutumisesta vasta portaikon huipulla, jonka saavuttaminen nähdään osallisuuteen tähtäävän toiminnan tavoitteena ja onnistumisen ehtona. Useimmat porrasmallit tarkastelevat osallisuutta ulkoapäin tuotettujen vaikuttamismahdollisuuksien kautta, mutta eivät tuo esille yksilön oma-aloitteista ruohonjuuritason osallisuutta tai omaa osallisuuden tunnetta. Nivalan ja Ryynäsen mukaan tavoiteltava osallisuuden taso on määriteltävä tapauskohtaisesti yksilön ja hänen ympäristönsä ehdoilla.

3.2 Osallisuus vuorovaikutussuhteena

Osallisuuden vuorovaikutuksellisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi Elina Nivalan ja Sanna Ryynäsen (2013) vuorovaikutusta, kokemuksellisuutta ja tasa-arvoa korostavan sosiaalipedagogisen osallisuusnäkemyksen kautta. Nivala ja Ryynänen näkevät osallisuuden käsitteellistävän ihmisen ja yhteisön tai yhteiskunnan välistä suhdetta, jolloin keskeistä on, kuinka ihmiset ovat yhdessä toistensa kanssa, minkälaisia suhteita he muodostavat ja millaisia merkityksiä suhteille annetaan. (Mts. 10, 20.)

Sosiaalipedagogisen osallisuuden perustana on ajatus osallisuuden toteutumisesta yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksellisessa suhteessa, jota voidaan jäsentää kolmen ulottuvuuden avulla. Ensimmäinen ulottuvuus on yksilön kuuluminen yhteisöön. Sen mukaan ihminen on osallinen yhteisössä, kun yhteisö hyväksyy yksilön jäsenekseen ja yksilö haluaa olla yhteisön jäsen. Toinen ulottuvuus on yksilön osallistuminen yhteisön toimintaan, mikä edellyttää yhteisöltä toimintamahdollisuuksien tarjoamista ja yksilöltä niiden hyödyntämistä omien osallistumisvalmiuksiensa mukaisesti. Kolmas osallisuuden suhteen toteutumisen ehto on, että yksilö kokee olevansa osa yhteisöä ja kuuluvansa siihen. Kokemisen tasolla yhteisö tarjoaa yksilölle yhteenkuuluvuuden mahdollisuuden, ja yksilön tiedostaa kuuluvansa yhteisöön, mahdollisuutensa osallistua ja oman merkityksensä osana yhteisöä. Nivalan ja Ryynäsen mukaan osallisuuden toteutumisen ehtona on kaikkien kolmen ulottuvuuden, kuulumisen, toiminnan ja kokemuksen, toteutuminen. (Nivala & Ryynänen 2013, 26–28.)

Teorian mukaan osallisuus muotoutuu ihmisten elämässä toiminnallisuuden kautta ilman ulkopuolista sanelua (Nivala & Ryynänen 2013, 25), jolloin siihen liittyvät keskeisesti toiminnan kautta syntyvä tunne voimaantumisesta, omista voimavaroista ja oman roolin merkityksestä osana yhteisöä (Gretschel 2002, 179). Käytännössä toiminta voi olla hyvin monenlaista pienimuotoista yhdessä tekemistä (Kurki 2008, 89). Tavoitteena on luoda osallistumisesta itseään vahvistava kehä, jossa osallistuminen vahvistaa kuulumisen kokemusta, joka kannustaa osallistumaan myös jatkossa eri tilanteissa ja ehkä entistä laajemmin (Nivala 2008, 292–293).

3.3 Osallisuus yhteisöllisyytenä

Osallisuuden toteutumiseksi tarvitaan yhteisöjä, joissa on mahdollista toimia sekä tulla nähdyksi ja kuulluksi. Osallisuus voi toteutua suhteessa kaikenlaisiin yhteisöihin, jotka mahdollistavat yksilön kuulumisen ja osallistumisen yhteisön elämään sekä sen myötä kuulumisen kokemuksen kehittymisen. (Nivala & Ryynänen 2013, 27–28.) Kuuluminen yhteisöön tai laajempaan yhteiskuntaan on moniulotteinen prosessi, jossa yksilön ja ympäröivän yhteiskunnan asenteet ja toiminta ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa (Keskinen & Vuori 2012, 11).

Yhteisö on poliittinen ja tieteellinen käsite, jonka määrittelyllä on pitkät juuret esimerkiksi sosiologian klassikkojen historiassa (Saastamoinen 2009, 35). Elina Nivala (2008, 50) on tarkastellut väitöskirjassaan yhteisön käsitteen teoreettista perustaa, jonka pohjalta hän korostaa ihmisiä yhdistäviä tekijöitä ja ihmisten kokemaa yhteenkuuluvuutta. Yhteisön käsitteen määrittelyn ytimessä voidaan siten nähdä olevan ihmisten samankaltaisuudet, jotka sitovat heitä toisiinsa ja synnyttävät yhteenkuuluvuuden kokemuksen (Day 2006, 1). Yhteisöt voivat olla muodollisia, kuten alueellisia, jolloin yhteisön olemassaolo perustuu ulkoapäin tehtyyn määrittelyyn. Yhteisön muodostuessa yhteenkuuluvuuden perusteella, määrittelyn lähtökohta on yhteisön jäseniä yhdistävä tekijä, kuten yhteinen toiminta tai ajattelutapa. (Nivala 2008, 51.) Käytännössä yhteisön käsitteellä voidaan viitata kaikenlaisiin kokoonpanoihin paikallisista ja konkreettisista yhteisöistä, kuten perheistä, laajoihin ja abstrakteihin yhteisöihin, kuten yhteiskuntaan (Nivala & Ryynänen 2013, 26).

Mika Saastamoinen (2009, 36) painottaa, että yhdessä olemisesta ja vuorovaikutuksesta muodostuva yhteisöllisyys on vahvasti inhimillinen kokemus. Nivala (2008, 50) näkee yhteisöllisyyden kokemuksen keskeisinä osa-alueina vuorovaikutuksen, solidaarisuuden, yhteisen toiminnan ja jaetut kulttuuriset symboliset merkitykset. Toisaalta Jatta Herranen ja Antti Kivijärvi (2009, 182) toteavat, että tänä päivänä solidaarisuuden ja yhteisöllisyyden edellytyksenä ei tarvitse olla kulttuurinen samanlaisuus, vaan niihin voivat riittää monenlaiset vastavuoroisuuksia sisältävät sosiaaliset verkostot, pienet yhteiset intressit ja kokonaisten kulttuurien sijaan yksilöllisten ihmisten kohtaamiset.

Yhteisö mielletään usein yksilöitä voimauttavana tekijänä (Herranen & Kivijärvi 2009, 159), ja nykykeskustelussa yhteisöitä ja yhteisöllisyyttä esitetään ratkaisuksi yksilöllisyyttä korostavien hyvinvointivaltioiden ongelmiin (Saastamoinen 2009, 34, 46). Ihmisten hyvinvoinnin ja hyvän elämän ehtona korostetaan yhteisöjen tuottamaa ja ylläpitämää sosiaalista pääomaa, jolla tarkoitetaan sosiaalisia verkostoja ja luottamusta (Saastamoinen 2009, 47). Laajimmillaan sosiaalinen pääoma voidaan määritellä kansalaisten keskinäiseksi luottamukseksi, normeiksi ja verkostoiksi, jotka parantavat yhteiskunnan toimintaa (Hyyppä 2002, 50).

Ihmisten ja yhteiskunnan luomat ehdot voivat mahdollistaa tai estää osallisuuden kokemusten syntymisen (Keskinen & Vuori 2012, 11). Yhteisöllisyyteen liittyvätkin olennaisesti osallisuuden lisäksi poissulkemisen, kuulumisen ja identiteetin kysymykset (Day 2006, 2), kun jäseniä otetaan mukaan ja suljetaan pois (Saastamoinen 2009, 42). Esimerkiksi aidosti monikulttuurisen yhteiskunnan syntyminen edellyttää kulttuurisia samanlaisuuksia korostavien yhteisöteorioiden kriittistä tarkastelua ja kulttuuristen rajojen ylittämisiä (Herranen & Kivijärvi 2009, 161).

3.4 Sosiokulttuurinen innostaminen osallisuuden tukemisen keinona

Osallisuus voidaan nähdä tekemisen ja kuulumisen kokemuksellisena kokonaisuutena, jonka perustana ovat vaikutusmahdollisuudet, vuorovaikutuksellisuus ja yhteisöllisyys. Osallisuuden kokemuksia voidaan tuottaa sosiokulttuurisella innostamisella (Nivala & Ryynänen 2013, 30), joka on sosiaalipedagogiikan teoriaan perustuvaa ammatillista toimintaa (Hämäläinen & Kurki 1997, 196). Innostamisessa osallistuminen on toiminnan päämäärä ja keino (Hämäläinen & Kurki 1997, 219).

Sosiokulttuurista innostamista Suomessa tutkineen Leena Kurjen (2008, 19–20) mukaan innostaminen tähtää ihmisten välisen tasavertaisen vuorovaikutuksen lisäämiseen. Sen avulla pyritään parantamaan yksilöiden ja yhteisöjen elämänlaatua herättämällä heidät havainnoimaan oman ja lähiyhteisönsä arjen toiminnan merkitystä osana laajempaa yhteisöä ja yhteiskuntaa. Kurki (2010, 183) viittaa sosiokulttuurisen innostamisen klassikon argentiinalaisen Ezequiel Ander-Eggin (esim. 1986) sosiokulttuurisen innostamisen tunnettuun määritelmään, jonka mukaan sosiokulttuurinen

innostaminen on yhdistelmä ihmisten elämänlaatua parantavia osallistavaan pedagogiikkaan perustuvia sosiaalisia toimia, joiden idea on tukea ihmisten osuutta omassa kulttuurisessa kehityksessään luomalla mahdollisuuksia ja tilanteita ihmisten väliselle vuorovaikutukselle.

Sosiokulttuurinen innostaminen rakentuu pedagogisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta. Opinnäytetyöni kannalta kiinnostavin on sen sosiaalinen ulottuvuus, joka käsittää tehtävän integroida ihmisiä yhteiskuntaan ja yhteisöön sekä parantaa vuorovaikutussuhteita tarjoamalla mahdollisuuksia kommunikaatiolle ja osallistumiselle. Innostamisessa pyritään löytämään ja vahvistamaan ihmisiä toisiinsa ja yhteiskuntaan sitovia yhteisiä intressejä. (Kurki 2010 188, 190.) Tavoitteena on muuttaa asenteita ja ihmisten välisiä suhteita murtamalla ihmisten välisiä hierarkkisia asetelmia ja vahvistamalla vapautta ja toimijuutta tukevaa vuorovaikutusta (Kurki 2008, 25).

Yksilöllisiä ja kollektiivisia asenteita muutetaan ihmisten oman osallistumisen kautta toteutetuissa päämäärätietoisissa koulutuksellisissa, sosiaalisissa tai muissa vapaa-ajan aktiviteeteissa (Hämäläinen & Kurki 1997, 204, 220), joissa suositaan sellaisia aktiivisia, luovia ja kokemuksellisia menetelmiä, jotka ovat suorassa yhteydessä ihmisen sen hetkiseen arkeen ja elämäntilanteeseen (Kurki 2010, 181). Innostamisen tavoite on antaa jokaiselle ihmiselle mahdollisuus löytää itsensä ja osallistua kokonaisvaltaisesti yhteisönsä elämään (Hämäläinen & Kurki 1997, 205). Innostamisessa keskeistä on ryhmäidentiteetin ja ryhmään kuulumisen vahvistaminen vuorovaikutuksen ja osallistumisen kautta, minkä vuoksi innostamisen luontevana kohteena ovat usein syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt (Kurki 2008, 26–27).

4 Aikaisemmat tutkimukset

Vilma Arvola (2014) tarkasteli sosiaalialan opinnäytetyössään turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta vastaanottokeskuksen arjessa sekä vastaanottokeskuksen toiminnasta turvapaikanhakijoiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien tukena. Arvolan mukaan turvapaikanhakijoiden osallisuuden käsitysten kuuleminen on tärkeää, jotta heitä olisi mahdollista tukea oikealla tavalla toimimaan itsenäisesti. Opinnäytetyön perusteella turvapaikanhakijoiden käsitykset osallisuudesta ja siihen vaikuttavista syistä olivat hyvin yksilöllisiä, mutta kaikilla henkisen hyvinvoinnin haasteet heikensivät osallisuuden kokemusta. Arvola ehdottaa jatkotutkimuksien aiheiksi vastaanottokeskuksen roolin turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksissa sekä vastaanottokeskuksessa vietetyn ajan vaikutuksen myöhempään kotoutumiseen.

Nykyisin kolmen vastaanottokeskuksen johtajana toimivan Minna Jussilan (2012) yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen opinnäytetyö oli kehittämisehdotus Maahanmuuttovirastolle turvapaikanhakijoiden majoitusjärjestelmästä. Opinnäytetyön tärkeimmät kehittämisehdotukset ovat turvapaikanhakijoiden aktivointi jo vastaanottovaiheessa, yksityismajoitusjärjestelmän kehittäminen ja vastaanottokeskuksien profilointi. Jussilan mukaan olisi tärkeää, ettei turvapaikanhakijoita suljettaisi yhteiskunnan ulkopuolelle vaan heille mahdollistettaisiin osallisuuden kokemuksia. Jussila näkee vastaanottokeskusajan hyödynnettävänä kotoutumisaikana.

Maria Korkatin (2012) palkittu toiminnallinen opinnäytetyö tutki monikulttuurisen teatteriprojektin synnyttämiä osallisuuden kokemuksia maahanmuuttajataustaisten osallistujien näkökulmasta. Työssä pohdittiin myös ohjaajan roolia osallisuuden tukemisessa. Projekti onnistui tarjoamaan osallistujille osallisuuden kokemuksia, ja projektista saatujen kokemusten perusteella Korkatti toteaa yhdessä ryhmässä saatujen osallisuuden kokemuksien tukevan ihmisen mahdollisuuksia samanlaisiin kokemuksiin muillakin elämänalueilla. Hän suosittelee maahanmuuttajille suunnattujen toiminnallisten osallistavien käytäntöjen tutkimisen jatkamista.

Minna Tuovinen (2001) tarkasteli sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielmassaan vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijoiden kokemuksia arkipäivästään ja

vastaanottokeskuksen työ- ja opintotoiminnasta. Tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijan arjen kokemuksiin vaikutti keskeisesti, miten hän määritteli itsensä ja minkä merkityksen hän antoi toiminnalleen turvapaikkaprosessissa. Tehtyjen haastattelujen perusteella turvapaikanhakijat jakaantuivat kahdeksi ryhmäksi: toimijoiksi ja odottajiksi. Toimijat kokivat tekemänsä asiat mielekkäinä, ja työ- ja opintotoiminta ylläpitivät heidän toimintakykyään. Odottajat kokivat työ ja opintotoimintaan osallistumisen sekä uusien normien ja tapojen omaksumisen haastavana. Tuovila ehdottaa, että toimintaa suunniteltaessa tulisi huomioida ja vahvistaa turvapaikanhakijan omia resursseja hänen identiteettinsä ylläpitämiseksi, jotta aktivointia ei koettaisi pakkona.

Leila Nisula (2011) on tutkinut väitöskirjassaan maahanmuuttajien työllistämisvalmennuksen vuorovaikutuskulttuuria, jota hän jäsentää neljän erilaisen vuorovaikutuskehyksen avulla. Kehyksissä korostuvat liittyminen, erillisyys, haavoittuvuus tai kamppailu. Nisula toteaa, että positiivinen vuorovaikutus voi tukea maahanmuuttajan arkea ja osallisuutta sekä tuottaa yhteiskuntaan kuulumisen kokemuksia. Toisaalta vuorovaikutus saattaa vahvistaa erillisyyden tunnetta, korostaa maahanmuuttajaa uhrina tai antaa käsityksen uudessa yhteiskunnassa elämisestä kamppailuna. Nisulan mukaan maahanmuuttajatyössä tulee suosia sellaista vuorovaikutusta, joka tukee kokonaisvaltaisesti maahanmuuttajien liittymistä yhteiskuntaan.

Myös Merja Anis (2008) sivuaa väitöskirjassaan omaan opinnäytetyöhöni liittyviä teemoja. Anis tarkastelee tutkimuksessaan suomalaisen lastensuojelun maahanmuuttajataustaisia asiakkaita koskevia erityiskysymyksiä lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutuksen ja tulkintojen kautta. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttaja asiakkaiden erityiskysymyksiä ovat ymmärtämisvaikeudet, jotka liittyvät kieleen, kulttuuriin ja yhteiskunnan toimintaan, arkipäivän rasismin kokeminen sekä perheen ja yhteisön tärkeä, mutta ristiriitainen rooli asiakkaan elämässä. Maahanmuuttajien erityiskysymyksistä ei tutkimuksen mukaan puhuta asiakastyössä suoraan, ja kulttuuria käytetään erilaisuuksia ja samanlaisuuksia selittävänä tekijänä. Anis näkee sosiaalityöntekijöiden olevan välittäjän roolissa yhteiskunnan ja maahanmuuttaja-asiakkaiden välillä.

Edellä mainittujen tutkimuksien lisäksi työni kytkeytyy myös Uuden Tanssin Keskus

Zodiakin käytännön kokemukseen liikunnallisten kielityöpajojen järjestämisestä Suomessa. Zodiakin ”TALK — taidetta ja liikettä kielenopetukseen” -hanke on vuodesta 2007 alkaen kehittänyt toiminnallisia menetelmiä osaksi peruskoulujen kielenopetusta. Menetelmiä on käytetty suomi toisena kielenä -opetusryhmissä, mutta myös englannin ja muiden kielten opetuksessa. Hankkeen tarkoituksena on ollut tutkia säännöllisen työskentelyn vaikutuksia opiskelijoiden motivoitumiseen ja kielen opetuksen tuloksiin. Zodiakin keräämien kokemusten mukaan kielityöpajat johtavat ryhmän aktivointiin sekä oppilaiden motivointiin ja mielenkiinnon herättämiseen opittavaa kieltä ja kulttuuria kohtaan. (TALK n.d.)

Näiden tutkimuksien ja käytännön työn kautta voidaan nähdä tärkeänä tutkia konkreettisia menetelmiä turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksien lisäämiseksi. Edellä mainitut turvapaikanhakijoiden osallisuutta käsittelevät opinnäytetyöt keskittyvät arjen osallisuuden kokemuksiin ja korostavat niiden tärkeyttä, mutta eivät tuo esille vastaanottokeskuksen arjessa toteutettavia menetelmiä osallisuuden kokemusten lisäämiseksi. Aikaisemmissa tutkimuksissa nostetaan esille vastaanottokeskuksessa asumisen aikaisten kokemusten merkitys myöhemmässä kotoutumisessa sekä kotouttamisen tuominen vahvemmin turvapaikanhakija-aikaan. Opinnäytetyöni pyrkii vastaamaan näihin avoimeksi jääneisiin kysymyksiin, sillä liikunnalliset kielityöpajat ovat matalalla kynnyksellä järjestettävä osallisuutta ja aktivointia tukeva konkreettinen menetelmä, jota ei ole vielä tutkittu turvapaikanhakijoiden osallisuuden, yhteisöön kuulumisen ja kotoutumisen tukemisen näkökulmasta.

5 Tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoitus on lisätä ymmärrystä turvapaikanhakijoiden osallisuudesta ja tuottaa tietoa osallisuutta edistävistä käytännöistä ammattilaisten käyttöön.

Tavoitteenani on kuvata turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksia liikunnallisissa kielityöpajoissa sekä heidän kanssaan työskennelleiden liikunnanopiskelijoiden kokemuksia osallisuudesta yhteisen toiminnan aikana.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia osallisuuden kokemuksia liikunnalliset kielityöpajat tuottivat turvapaikanhakijoille?
2. Millaisia osallisuuteen liittyviä kokemuksia liikunnalliset kielityöpajat tuottivat liikunnanopiskelijoille?

5.2 Tutkimuksen konteksti

Tutkin opinnäytetyössäni Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksen liikuntapedagogiikan opiskelijoiden järjestämien liikunnallisten kielityöpajojen synnyttämiä osallisuuden kokemuksia. Opiskelijat suunnittelivat ja toteuttivat kielityöpajat osana Yksilöllinen opetus liikuntaryhmässä –kurssisuoritustaan Kangasvuoren vastaanottokeskuksessa 10.–12.2.2016. Ennen kielityöpajoja opiskelijat osallistuivat SPR:n järjestämälle vastaanottokeskustoimintaa käsittelevälle perehdytysluennolle ja helsinkiläisen Uuden Tanssin Keskus Zodiakin kinesteettisten kielityöpajojen koulutukseen, jossa opiskelijat harjoittelivat erilaisia kielen oppimista liikkeen avulla tukevia menetelmiä ja ohjaustaitoja.

Käytännössä kielityöpajat toteutettiin kolmen päivän aikana neljänä eri 90 minuutin mittaisena sessiona. Kielityöpajojen aktiivinen osuus koostui vastaanottokeskuksen aulatiloissa ja käytävillä järjestetyistä kolmesta noin 20 minuutin mittaisesta toiminnallisesta pisteestä, joissa jokaisessa oli erilainen ohjelma. Turvapaikanhakijoilla oli mahdollisuus osallistua työpajoihin haluamakseen ajaksi ja kuinka monena kertana tahansa.

Kielityöpajoista kerättiin tutkimusaineistoa osana Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston Tasa-arvoinen yhteiskunta –ohjelmasta rahoitettua ArtsEqual –

hanketta (hankenumero 293199). ArtsEqual on Taideyliopiston koordinoima, monitieteinen tutkimushanke, joka tutkii, miten taide ja taidekasvatus voivat lisätä tasa-arvoa ja hyvinvointia Suomessa. Hanke toteutetaan vuosina 2015-2017 ja se jatkuu mahdollisesti vuosina 2018-2020. Hankkeessa ovat mukana Taideyliopisto, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Turun yliopisto ja Työterveyslaitos. (Tietoa hankkeesta n.d.)

Vastuullisina tutkijoina ja aineiston kerääjinä Kangasvuoren vastaanottokeskuksessa toimivat Arts@School –työryhmän johtaja, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun tanssipedagogiikan professori Eeva Anttila, ja hänen kansainväliseen työryhmäänsä kuuluva Jyväskylän yliopiston liikuntapedagogiikan lehtori Mariana Siljamäki. Aineistoa he hankkivat tehdäkseen tutkimusta yhdessä muiden työryhmään kuuluvien tutkijoiden kanssa muun muassa siitä, millaisia olivat turvapaikanhakijoiden ja liikunnanopiskelijoiden kohtaamiset sekä heidän kehollinen ja sanallinen kommunikaationsa. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan, millainen rooli liikkeellä ja liikunnalla voi olla maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kielenoppimisessa osana kotoutumista.

5.3 Aineiston keruu

Toteutin opinnäytetyöni aineistonkeruun osana ArtsEqual –hankkeen tutkimusta. Käytän tutkimuksen pääaineistona kolmeatoista tekemääni turvapaikanhakijan haastattelua (Liite 1), joiden lisäksi hyödynnän yhdeksäätoista liikunnanopiskelijan sähköpostihaastattelua (Liite 2). Haastattelujen analysoinnin tukena käytän havainnoinnilla keräämääni aineistoa.

Kangasvuoren vastaanottokeskuksen asukkaat ovat yksin matkustavia aikuisia miehiä, jotka ovat olleet Suomessa syyskuusta 2015 alkaen. Haastattelin heistä kolmeatoista liikunnallisiin kielityöpajoihin osallistunutta henkilöä 10.–12.2.2016. Tarkoituksenani oli kerätä haastateltavilta heidän ensisijaisia ja tärkeimpinä pitämiään kokemuksia kielityöpajoista, minkä vuoksi pyrin tekemään haastattelut mahdollisimman pian aktiviteettien jälkeen. Haastateltavat valikoituivat sen perusteella, ketkä

kielityöpajoihin osallistuneista henkilöistä löysin myöhemmin samana päivänä haastatteluhetkellä. Etukäteen tavoitteenani oli tehdä 10–15 haastattelua, ja lopulliseksi haastattelujen lukumääräksi tuli 13. Jokainen haastattelu kesti noin puoli tuntia. Vastaanottokeskuksen arabiaa äidinkielenään puhuva työntekijä toimi haastatteluissa tulkkina kääntäen yhteensä 11 haastattelua suomen ja arabian kielen välillä. Yhden haastattelun tein englanniksi ja yhden englannin kieltä tulkanneen turvapaikanhakijan välityksellä.

Käytin aineistonkeruussa puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa tiettyjen teemojen mukaan luokitellut kysymykset olivat kaikille haastateltaville samat. Kysymysten järjestys ja sanamuoto vaihtelivat haastateltavan vastauksiin reagoinnin mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47.) Haastattelujen teemat ja kysymykset muodostuivat ArtsEqual –hankkeen työryhmän tutkimuksellisesta viitekehyksestä. Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2008, 36) mukaan haastattelu soveltuu aineistonkeruuseen kyselylomaketta paremmin, jos haastateltavilla oletetaan olevan vaikeuksia kyselylomakkeen täyttämisessä. Kyselylomake ei ollut soveltuva menetelmä kohderyhmälleni, josta osa oli luku- ja kirjoitustaidottomia. Kyselylomakkeen käännättäminen suomen kielestä arabian kielelle ja takaisin olisi ollut työlästä. Koin kyselylomakkeen haasteena myös kulttuuristen merkitysten ja tulkintaerojen huomioimisen kysymyksiä laadittaessa ja vastauksia tulkittaessa. Haastattelussa haastateltava saattoi ilmaista itseään mahdollisimman vapaasti ja minulla oli mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä sekä selventää omia kysymyksiäni (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 200).

Ehdotin haastattelujen tekemistä ArtsEqual –hankkeen tutkimusryhmälle, koska olin kiinnostunut hankkeesta ja ajatellut tekeväni opinnäytetyöni siihen liittyvästä vielä tarkentumattomasta teemasta. Sirkka Hirsjärven ja muiden (2009, 181) mukaan aina ei ole tarkoituksenmukaista kerätä aineistoa itse alusta alkaen, jos tutkimusongelman joihinkin osiin voi saada vastauksen valmiiden aineistojen pohjalta. Vaikka olen itse tehnyt pääaineistona käyttämäni turvapaikanhakijoiden haastattelut, ne on kerätty omasta tutkimuksestani poikkeavasta tutkimuksellisesta viitekehyksestä ja tutkimuskysymyksestä käsin. Aineisto osoittautui kuitenkin soveltuvaksi vastaamaan myös sosiaalialan teoreettisiin kysymyksiin ja omiin tutkimustarkoituksiini. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 36, 48) mukaan puolistrukturoidun teemahaastattelun etuna onkin

haastateltavan elämysmaailman, määritelmien ja tulkintojen korostaminen, mikä mahdollistaa uusien hypoteesien ja odottamattomien ilmiöiden välisten yhteyksien esilletulon.

Tutkimuksen ja haastatteluissa saadun aineiston tulkinnan osaksi nousee luonnollisesti kielityöpajojen havainnointi. Olin ollut harjoittelussa vastaanottokeskuksessa noin kuukauden ajan ennen kielityöpajojen toteutumista, joten pystyin vertaamaan kielityöpajojen synnyttämään ilmapiiriä vastaanottokeskukseen arkeen. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 38) mukaan havainnointi soveltuu erityisen hyvin analysoidessa vuorovaikutusta, joka on oman tutkimukseni keskeinen osa-alue. Osallistuin liikunnallisten kielityöpajojen organisointiin ja käytännön toteutukseen vastaanottokeskuksen työntekijän roolissa. Havainnointi ei ollut systemaattista tai tarkasti jäsenneltyä, vaan enemmänkin vapaata ja luonnolliseen toimintaan osallistuvaa (Hirsjärvi ym. 2009, 209).

Turvapaikanhakijoiden haastattelujen lisäksi hyödynsin valmiina aineistona Siljamäen tekemiä liikunnallisissa kielityöpajoissa opettaneiden liikunnanopiskelijoiden sähköpostihaastatteluja. Yhdeksäntoista opiskelijaa vastasi haastatteluun. Haastattelut kartoittivat liikunnanopiskelijan odotuksia ja mielikuvia vastaanottokeskuksessa työskentelyä kohtaan, kokemuksia liikunnallisten kielityöpajoista sekä niissä opittuja asioita.

5.4 Aineiston analysointi

Kolmestatoista turvapaikanhakijan haastattelusta kertyi litteroitua aineistoa 24 sivua. Liikunnanopiskelijoiden sähköpostihaastatteluja on yhteensä 27 sivun verran. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 59) toteavat, että haastateltavien joukko voi laadullisessa tutkimuksessa olla pieni, sillä tutkimuksessa pyritään yleistyksien sijaan saamaan tietoa ja ymmärtämään syvällisemmin yksittäistä ilmiötä sekä etsimään uusia teoreettisia näkökulmia tapahtumiin.

Käytin haastattelumateriaalin analysoinnissa induktiivista eli aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jolla tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmas-

taan koko analyysin ajan. Etsin vastauksia tutkimuskysymyksiini yhdistämällä aineistosta nousevia eri käsitteitä. Ennen analyysin aloittamista määrittelin analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, joka saattoi sisältää yhden tai useamman lauseen. Löydettyäni aineistoni sisältämistä ajatuskokonaisuuksista samankaltaisuuksia, muodostin ja nimesin niistä alaluokkia. Alaluokkia yhdistämällä muodostui yläluokkia, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini osallisuuden kokemuksista. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 109–113.) Opinnäytetyöni tulosten esittely on jaoteltu näiden yläluokkien mukaan.

Sisällönanalyysissa aineistosta voidaan poimia tutkimuksen kannalta olennaiset asiat ja jättää tutkimuskysymysten kannalta epäolennaiset asiat pois (Tuomi & Sarajärvi 2011, 109). Myös Hirsjärvi & Hurme (2008, 135) toteavat, että kaikkea materiaalia ei ole tarpeellista analysoida, eikä kaikkea saatua tietoa yleensä pystytä hyödyntämään. Poimin haastatteluista tutkimuskysymysteni perusteella keskeisiä ajatuskokonaisuuksia, jotka erottuivat haastatteluissa selkeästi. Luonnollisesti haastatteluissa puhuttiin paljon haastattelukysymysten ja ArtsEqual –hankkeen tutkimuksen mukaisista teemoista, jotka ovat opinnäytetyöni kannalta epäolennaisia. Analysoin turvapaikanhakijoiden ja liikunnanopiskelijoiden haastattelut erikseen. Kummassakin aineistossa kiinnitin huomiota osallisuuden kokemuksiin viittaaviin ilmaisuihin, jotka lajittelin eri vaiheiden kautta lopulta kolmeen yläluokkaan sekä turvapaikanhakijoiden että liikunnanopiskelijoiden kohdalla. Haastatteluaineiston analyysin lomassa tuon esille joitakin havainnoinnin aikana huomaamiani olennaisimpina pitämiäni seikkoja.

Kvalitatiiviseen analyysiin sisältyy tutkijan tekemää merkitysten tulkintaa, kun aineistosta pyritään löytämään suoraan tekstissä ilmi tulevien seikkojen lisäksi laajempia ulottuvuuksia. Samaa haastattelua voi tulkita monin tavoin ja jokainen tutkija tulkitsee haastattelua tietystä näkökulmasta. Onnistuneen tulkinnan keskeisin kriteeri on, että tutkijan kanssa saman näkökulman omaksuva lukija voi löytää tekstistä tutkijan tulkintoihin perustuvat asiat riippumatta siitä, onko lukija näkökulmasta samaa vai eri mieltä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137, 151.) Omassa tutkimuksessani pyrin olemaan erityisen tietoinen kulttuuristen erojen tuomista mahdollisista tulkintaeroista haastattelutilanteen lisäksi myös haastateltavien vastausten analyysivaiheessa. Haastateltavilla voi olla taipumus antaa sosiaalisesti toivottuja vastauksia, jolloin tutkijan on osattava haastateltavan vastauksia tulkittaessa huomioida kulttuuriset merkityserot (Hirsjärvi ym. 2009, 206–207).

5.5 Tutkimuksen eettiset periaatteet

Arja Kuula (2006, 29–30) nimeää tutkimuksen teon eettisiksi vaatimuksiksi muun muassa tutkijan kiinnostuksen aiheeseensa, rehellisyyden, tunnollisuuden, avoimuuden ja kriittisyyden sekä ihmisarvon kunnioittamisen ja sosiaalisen vastuun. Eettiset periaatteet koskevat siten koko tutkimusprosessia aiheen valinnasta teoriatietoon perehtymiseen ja aineiston hankintaan liittyvään tutkittavien kohteluun sekä tutkimuksen seurauksia huomioimiseen ja tutkimuksen tulosten julkaisuun.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta jakaa ihmistieteisiin laskettavaa tutkimusta koskevat eettiset periaatteet kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyyden ja tietosuojan varmistaminen. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista, ja vastaanottokeskuksen kaltaisissa laitosoloissa suostumuksen vapaaehtoisuuden tulee toteutua jokaisen tutkittavan kohdalla. Osallistumisen tulee perustua riittävään tietoon. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat eettiset periaatteet 2012.) Tutkimuseettisen neuvottelukunnan periaatteiden mukaisesti kerroin tutkittaville ennen haastattelua tutkimuksen aiheen, haastattelumateriaalin käyttötarkoituksen, osallistumiseen menevän ajan ja perusperiaatteet haastattelutilanteessa käyttämäni nauhurin käytöstä. Selvensin myös tulkin roolia haastattelussa. Osallistuja oli tietoinen kaikista edellä mainituista seikoista jo ennen kuin hän suostui haastatteluun.

Laatiessani haastattelukysymyksiä jouduin pohtimaan, kuinka henkilökohtaisia asioita voin haastatteluissa ottaa esille traumatisoituneiden ja stressaantuneiden turvapaikanhakijoiden kanssa keskusteltaessa, jotta en vahingossa laukaisisi vanhoja traumoja. Monet traumat ovat kehollisia, joten itselle arkipäiväiseltä tuntuva liikunnasta ja kehollisuudesta keskusteleminen voi laukaista haastateltavassa vaikeita tunteita ja muistoja. Kuulan (2006, 136) mukaan kulttuuriset ja tilannekohtaiset tekijät vaikuttavat arkaluonteisuuden määrittelyyn, jolloin sen rajanvedon voikin jättää tutkittavalle itselleen. Suhtautuminen on yksilöllistä, ja tutkijalle merkityksettömiltä tuntuvat seikat voivat olla tutkittaville hyvin tärkeitä.

Yksityisyyden suoja sekä salassapito- ja vaitiolovelvollisuus ovat tutkimuseettisesti tärkeitä laissa määriteltyjä periaatteita (Kuula 2006, 90). Yksityisyyden suojan varmistaminen on erityisen tärkeää, kun tutkimukseen osallistuu henkilökohtaisia vainoja

paenneita turvapaikanhakijoita, joiden on tarkoitus saada turva vastaanottokeskuksesta. Sen vuoksi jouduin myös miettimään vastaanottokeskuksen nimen paljastamista opinnäytetyössä. Tutkittaessa organisaatiota tai muita sosiaalisia toimijoita ratkaistaan sekä tutkimuskohteen että sitä edustavien yksittäisten tutkittavien tunnisteellisuus tapauskohtaisesti (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat eettiset periaatteet 2012). Olen päättänyt käyttää tutkimuksessa Kangasvuoren vastaanottokeskuksen nimeä, sillä aiheesta on helmikuussa 2016 julkaistu lehtiartikkeli, jossa Kangasvuoressa toteutetuista kielityöpajoista kerrotaan vastaanottokeskuksen oikealla nimellä (Liite 5).

Liikunnallisia kielityöpajoja vastaanottokeskuksessa järjestäneiltä liikuntapedagogiikan opiskelijoilta kysyttiin tutkimuslupa osana ArtsEqual –tutkimushanketta (Liite 4). Opiskelijat tiesivät, miksi ja mitä tarkoitusta varten heitä haastateltiin ja miten haastatteluaineistoa käytetään. Lisäksi tutkimuslupa pyydettiin Kangasvuoren vastaanottokeskuksen johtajalta (Liite 3).

5.6 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2001, 136–141) korostavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin tekoa sen perusteella, kuinka kattavasti ja uskottavasti tutkija antaa tietoa lukijalle tutkimusprosessista. Tuomi ja Sarajärvi korostavat, että tutkijan tulee perustella tutkimuskohteen valinta ja tutkimuksen tarkoitus, kuvata aineistonkeruu sekä tuoda esille mahdolliset aineistonhankintaan liittyneet haasteet. Tutkijan on myös selvennettävä tutkimuksen kohderyhmän valinta, aineiston analysointi sekä tiettyihin tuloksiin ja johtopäätöksiin päätyminen. Tutkijan on kuvailtava omaa rooliaan ja asenteitaan tutkimusprosessissa. Myös tutkimuksen raportointi on olennainen osa tutkimuksen luotettavuuden osoittamista. Olen pyrkinyt tuomaan kaikki Tuomen ja Sarajärven mainitsemat seikat totuudenmukaisesti esille tutkimusraportin eri kohdissa.

Tutkimukseni toteuttamisessa suurin haaste luotettavuuden näkökulmasta liittyy pääaineistona käyttämieni turvapaikanhakijoiden haastattelujen riittävyyteen ja käyt-

tökelpoisuuteen, sillä haastattelut tehtiin alun perin eri tutkimuksellisesta viitekehyksestä ja tutkimuskysymyksistä käsin. Mietin pitkään, tekisinkö turvapaikanhakijoille lisähaastatteluja nimenomaan osallisuuden teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta. Toisaalta pidin mielenkiintoisena sitä, että tutkimukseni pääaineiston muodostavien kokemuksien esille ottaminen on tapahtunut oma-aloitteisesti turvapaikanhakijoilta itseltään. Ajattelen haastateltavien esille tuomien kokemuksien olleen heille erityisen tärkeitä, koska he ottivat teemat puheeksi ilman asiaa tiedustelevaa kysymystä.

Osallisuuden teemoihin keskittyvillä haastatteluilla aiheesta olisi voinut saada vielä enemmän irti, mutta koin aineistoni olevan sisällöllisesti riittävä opinnäytetyöni tavoitteisiin vastaamiseen. Mielestäni haastattelujen tausta tuo tutkimukseen myös luotettavuutta, koska en ole voinut edes tiedostamattani ohjailla haastateltavia haluamaani suuntaan haastattelukysymyksillä tai pyrkinyt saamaan etukäteen etsimääni teoreettiseen taustaan sopivia vastauksia.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää kahden eri haastatteluaineiston sekä havainnointimateriaalin yhdistäminen. Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 36–39) mukaan eri aineistonkeruumenetelmien yhdistäminen tukee tulosten luotettavuutta ja näkökulmien laajentamista, sillä esimerkiksi haastattelussa ilmi tulleita asioita voidaan tarkistaa havainnoinnilla. Liikunnanopiskelijoiden sähköpostihaastatteluihin vastaaminen asetettiin kurssille opiskelijan poissaoloja korvaavaksi tehtäväksi, jolloin myös kielityöpajatoiminnasta vähemmän innostuneiden opiskelijoiden mielipiteet saatiin mukaan tutkimusaineistoon. Turvapaikanhakijat valikoituivat haastatteluihin sattumanvaraisesti, joten joukossa olisi voinut olla negatiivisia kokemuksia toiminnasta saaneita turvapaikanhakijoita.

Yhteisen kielen puuttuminen toi haastatteluiden tekemiseen omat haasteensa. Vaikka osa haastateltavista olisi puhunut jonkin verran englantia, halusin tulkin käyttämisellä varmistaa, että puutteellinen kielitaito ei estä haastateltavaa ilmaisemasta itseään täysin haluamallaan tavalla. Graig D. Murrayn ja Joanne Wynnen (2001, 16–22) mukaan tulkin käytöllä on kuitenkin havaittu olevan merkitystä haastattelutilanteen vuorovaikutukseen, kun yksilöhaastattelussa läsnä onkin kahden henkilön sijaan kolme henkilöä. Tutkija ei voi myöskään täysin varmistua siitä, kuinka oikein, yksityis-

kohtaisesti tai valikoivasti tulkki kääntää puhetta. Tutkijalta voi jäädä helposti huomaamatta haastateltavan ja tulkin väliset esimerkiksi kulttuurin sisäiset ristiriidat, jotka voivat vaikuttaa haastattelutilanteessa haastateltavan vastauksiin tai tulkin käännöksiin.

Koin hyvänä asiana, että tulkki ei ollut kotoisin samasta maasta haastateltavien kanssa, vaan hän oli sopivasti ”ulkopuolinen” ja työntekijän roolissa. Tulkki ei ollut vastaanottokeskuksessa paikalla liikunnallisten kielityöpajojen aikana, joten hänen käännöksiinsä ei voinut sekoittua omia havaintoja toiminnasta. Joka tapauksessa pyrin myös aineiston analyysivaiheessa olemaan tietoinen tulkin mahdollisista vaikutuksista haastatteluihin.

6 Tutkimustulokset

Tutkimustuloksissa kuvaan turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksia liikunnallisissa kielityöpajoissa sekä liikunnanopiskelijoiden kokemuksia osallisuudesta yhteisen toiminnan aikana. Turvapaikanhakijoiden ja liikunnanopiskelijoiden haastatteluista keskeisiksi nousivat samat teemat, mutta vuorovaikutussuhteen vastakkaisista näkökulmista. Turvapaikanhakijoilla keskeisiä olivat osallisuuden kokemukset, ja liikunnanopiskelijoilla vastaavasti turvapaikanhakijoiden osallisuuden mahdolliseksi tekevät kokemukset. Sekä turvapaikanhakijoiden että liikunnanopiskelijoiden haastatteluissa korostuivat omien ennakkoluulojen ylittämisen ja positiivisen vuorovaikutuksen aikaansaamat onnistumisen elämykset. Oma havainnointini liikunnallisissa kielityöpajoissa tukee haastatteluaineistossa esille tulleita kokemuksia.

6.1 Turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemukset

Turvapaikanhakijat nostivat haastatteluissa esille osallisuuteen liittyviä kokemuksia liikunnallisista kielityöpajoista. Erityisen merkityksellisenä haastateltavat kokivat suomalaisten kohtaamisen positiivisessa ja molemmin puolin arvostavassa ilmapiirissä. Osallisuuden kokemuksia turvapaikanhakijoille tuottivat hyväksytyksi tulemisen kokemukset, yhteinen toiminta sekä siihen liittynyt vuorovaikutus.

6.1.1 Kokemus hyväksytyksi tulemisesta

Turvapaikanhakijat suhtautuivat liikunnallisiin kielityöpajoihin ja liikunnanopiskelijoiden kohtaamiseen aluksi varauksella tiedostaessaan joillakin suomalaisilla olevien turvapaikanhakijoihin liittyvien negatiivisten mielikuvien olemassaolon. Haastateltavat tiesivät suomalaisessa mediassa ajankohtaisesta turvapaikanhakijoihin liittyvästä kirjoittelusta, ja useilla oli taustalla negatiivissävytteisiä kohtaamisia kantaväestön kanssa. Vastaanottokeskukseen oli myös ajoittain kohdistunut uhkaa kantaväestön taholta. Valtaosa haastateltavista toikin esille liikunnallisten kielityöpajojen tarjoaman mahdollisuuden osoittaa suomalaisille vääriksi turvapaikanhakijoita koskevat mielikuvat, kuten seuraava sitaatti osoittaa:

> *Tärkein asia on, että ollaan suomalaisten kanssa. Se on, ehkä he ajattelevat tai heillä on mielikuva, että me ollaan pahoja ihmisiä. Sitten näiden aktiviteettien kautta voi vaihtaa kuvaa, että me emme ole pahoja ihmisiä.*

Yhteiskunnassa vallitseva negatiivinen asenneilmapiiri voi heikentää yksilön mahdollisuuksia kokea osallisuutta (Särkelä-Kukko 2014, 39), ja erilaiset stereotypiat ja kategorisointi sekä aitojen kohtaamisten puute voivat lisätä maahanmuuttajan vierauden ja ulkopuolisuuden kokemuksia (Nisula 2011, 284). Median ja omien kokemusten pohjalta useat haastateltavat olivat muodostaneet mielikuvan rasistisista suomalaisista, jotka eivät halua turvapaikanhakijoita Suomeen. Vaikka kaikkien suomalaisten

asenne ei olekaan negatiivinen turvapaikanhakijoita kohtaan, aidon vuorovaikutuksen puuttuessa turvapaikanhakijoiden mielikuvat vaikuttivat perustuvan lähinnä mediasta saatavilla olevaan yleistäviä mielikuvia luovaan tietoon. Ennakkoluulot voivat johtaa kontaktien välttämiseen valtaväestön kanssa ja haluttomuuteen osallistua ympäröivän yhteiskunnan toimintaan. Seuraavat sitaatit osoittavat, kuinka turvapaikanhakijoiden käsitykset suomalaisista muuttuivat liikunnallisten kielityöpajojen aikana:

> *Se on hyvä asia, koska se näyttää, että kaikki suomalaiset ei ole samanlaisia vaan joku voi olla ehkä rasisti, mutta osa on hyviä ihmisiä.*

> *Joskus kun käy keskustassa niin tapaa vihaisia ihmisiä, suomalaisia. Mutta tässä kun näki ihmisiä, jotka haluavat auttaa, niin siitä tulee tosi hyvä fiilis.*

Haastatteluissa korostui molemminpuolisten ennakkoluulojen väheneminen yhteisiin tavoitteisiin tähtäävän rennon tekemisen myötä. Ennakkoluulojen muuttuminen oli keskeinen teema myös liikunnanopiskelijoiden haastatteluissa, joita käsitelen myöhemmin tässä luvussa.

> *Ja se tuntuu ystävälliseltä, että tehdään jotain sua varten ja yhdessä jotain hauskaa.*

Turvapaikanhakijat olivat edellisen sitaatin haastateltavan tapaan otettuja siitä, että suomalaiset nuoret aikuiset antoivat aikaansa heidän auttamisekseen ja osallistuivat työpajojen liikunta-aktiviteetteihin yhdessä heidän kanssaan. Kysyttäessä haastateltavilta heidän näkemystään liikunnallisten kielityöpajojen järjestämisen taustalla olevasta syystä, haastateltavat vastasivat poikkeuksetta toiminnan tarkoituksen olleen heidän suomen kielen oppimisen tukeminen ja vaihtelun tuominen vastaanottokeskuksen arkeen. Erityisen tärkeänä turvapaikanhakijat kokivat suomalaisten nuorten miesten halun vierailla vastaanottokeskuksessa ja auttaa.

Nivala ja Ryynänen (2013, 29) viittaavat saksalaisen filosofin Axel Honnethin (esim.

2012) tunnustuksen teoriaan, joka korostaa hyväksytyksi tulemisen ja arvostuksen kokemuksia tärkeänä sosiaalisen vuorovaikutuksen muotona sekä kunnioituksen ja tunnustuksen puuttumista keskeisenä yhteiskunnallisena ongelmana. Tunnustuksen teorian pohjalta Nivala ja Ryynänen toteavat, että osallisuuden toteutumiseksi tarvitaan tasapainoisia vastavuoroisia suhteita, jotka tukevat yksilön uskoa omaan merkityksellisyyteen ja toimintakykyyn sekä mahdollisuuksiensa näkemiseen.

Eräs haastateltava toi esille myös osattomuuden kokemuksia. Hän oli huolestunut siitä, että turvapaikanhakijat eivät voi osoittaa suomalaisille osaamistaan yhteisen kielen puuttuessa. Haastateltava korosti, että monilla vastaanottokeskuksen asukkailla on jo suoritettuna korkeakoulututkinto tai toiveena suorittaa sellainen Suomessa ja päästä hyviin asemiin työelämässä. Haastateltava oli turhautunut suomen kielen opettelun hitaaseen edistymiseen, ja hän koki, että turvapaikanhakijoihin suhtaudutaan kuin lapsiin eikä heitä arvosteta monia tietoja ja taitoja omaavina kykenevinä aikuisina. Haastateltavalla oli tarve kokea oma työtausta ja ammatillinen osaaminen arvostettuna.

Särkelä-Kukko (2014, 14, 39, 42) toteaakin osallisuuden kokemuksen estyvän, jos yhteiskunta ei osaa tunnistaa yksilöllä käytössä olevia voimavaroja. Hänen mukaansa lähipiiriltä ja yhteisöltä saatu arvostus on keskeisessä roolissa osallisuuden kokemuksen muodostumisessa, sillä muiden suhtautuminen yksilöön vaikuttaa yhteenkuuluvuuden ja hyväksytyksi tulemisen kokemiseen. Jos yksilöä ei oteta vakavasti tai hänet sivuutetaan, hänen on vaikea kokea yhteenkuuluvuutta yhteisön kanssa.

6.1.2 Yhteinen toiminta

Turvapaikanhakijat kuvasivat haastatteluissa, miten heitä varten järjestettyyn toimintaan osallistuminen oli jo itsessään arvokasta, mutta lisäksi yhteisen toiminnan koettiin vahvistavan yhteisöön kuulumista eli osallisuuden sosiaalista perustaa. Ensimmäiset kohtaamiset kantasuomalaisia edustaneiden liikunnanopiskelijoiden kanssa synnyttivät nopeasti yhteenkuuluvuuden kokemuksen, jota seuraava haastateltava kuvaa:

Ei ole ollut mahdollista, että ollaan suomalaisten kanssa vielä. Mutta tänään oli ensimmäinen kerta. Ja se tuntui kuin yhden perheen yhdessäolo.

Turvapaikanhakijoiden kontaktit suomalaiseen kantaväestöön koostuvat vastaanottokeskuksen henkilökunnan lisäksi lähinnä vastaanottokeskuksessa käyvistä vapaaehtoisista, jotka opettavat satunnaisesti suomen kieltä tai järjestävät muuta vapaa-ajan toimintaa. Muutamat haastateltavat osallistuivat vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen vapaa-ajan toimintaan esimerkiksi pelaamalla jalkapalloa paikallisessa joukkueessa. Useimmille liikunnalliset kielityöpajat olivat ensimmäinen kaupan kassalla asiointia pidempää vuorovaikutusta sisältänyt kohtaaminen sellaisen suomalaisen kanssa, johon ei liity hierarkkista asemaa siten kuin työntekijän ja asiakkaan välillä.

Olla suomalaisten kanssa se on totta, että yrittää aina puhua suomea ja sitten tulee, että oppii uusia sanoja ja uusia asioita joka kerta, kun on suomalaisten kanssa.

Edellinen sitaatti kuvaa, miten turvapaikanhakijat kokivat tärkeänä yhdessäolon suomalaisten kanssa erityisesti siitä näkökulmasta, että yhteinen tekeminen opettaa heille suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisessa tarvittavia tietoja ja taitoja. Osallisuus ja ryhmän jäsenyys edellyttävät tiettyjen sosiaalisten ja kulttuuristen tietojen ja taitojen omaksumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Lave & Wenger 1991, 29). Nisula (2011, 118) näkeekin, että toiminnallisten itseilmaisua tukevien menetelmien kautta on mahdollista kokea uutta ja löytää uusia näkökulmia arjen tilanteisiin sekä saada tilaisuus yhteiskunnassa vaadittavien sosiaalisten roolien harjoittelemiseen.

Nivala (2008, 299) toteaa, että elämä yhteisöissä ja yhteiskunnassa vaatii jaettujen ajattelu- ja toimintatapojen eli sosiaalisen kanssakäymisen kulttuurisen perustan sisäistämistä. Turvapaikanhakijoiden haastatteluissa korostui halu oppia suomen kieltä ja suomalaisia tapoja, jotta he voisivat kommunikoida suomalaisten kanssa ja toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta erilaisia kulttuurisia taustoja ei nähty es-

teenä sosiaaliselle kanssakäymiselle, vaan sekä turvapaikanhakijat että liikunnanopiskelijat olivat kiinnostuneita oppimaan toistensa kulttuureista, jotka nähtiin alun ennakkoluulojen ylitsepääsemisen jälkeen vuorovaikutusta rikastavina tekijöinä. Myös Nisulan (2011, 134) tutkimuksessa maahanmuuttajien ja työntekijöiden kohtaaminen tapahtui sekä yhdistävien tekijöiden että erojen tunnistamisen kautta.

> *Koska se auttaa meitä, kun me ollaan täällä, niin se tuntuu vankilalta, kun olen muiden kanssa se tuntuu hyvältä.*

Kuten edellisen haastateltavan sitaatissa, myös muiden turvapaikanhakijoiden kommenteissa yhdessä tekeminen näytti vähentävän selvästi ulkopuolisuuden tunteita, jotka syntyvät luonnollisesti muusta yhteiskunnasta jossain määrin eristyksissä olevassa laitosmaisissa asuinoloissa. Liikunnallisiin kielityöpajoihin osallistumisen kynnystä madalsi, että toiminta järjestettiin vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoiden omissa tiloissa.

Monikulttuurista teatteriprojektia tutkinut Maria Korkatti (2012, 2014) näkee toiminnallisten menetelmien etuna kokonaisvaltaiset tekemisestä syntyvät jaetut kokemukset ja elämykset. Turvapaikanhakijat pitivät tärkeinä liikunnan kautta syntyneitä yhteisiä jaettuja kokemuksia sekä heidän suomen kielen oppimisen tarpeidensa olemista toiminnan lähtökohtana. Monilla liikunta, useimmiten jalkapallo, oli ollut tärkeä harrastus kotimaassa, minkä vuoksi liikunnallisiin aktiviteetteihin osallistumisen kynnys oli matala ja oman osaamisen hyödyntäminen mahdollista.

Monet työpajoihin kuuluneet aktiviteetit vaativat heittäytymistä, ja työpajoja seuratessa näki, miten sekä turvapaikanhakijat että liikunnanopiskelijat saivat nauraa välillä myös itselleen. Kaikissa liikunnallisissa työpajoissa tunnelma oli iloinen ja välillä jopa riehakas. En ollut yli kuukauden kestäneen vastaanottokeskuksessa työskentelyn aikana nähnyt toimintaan osallistuneita asukkaita kertaakaan niin vapautuneina kuin työpajojen aktiviteettien aikana.

6.1.3 Vuorovaikutus

Osallisuuden kokemuksen edellytys on uskallus asettua vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa ja luottaa heihin. Toiminnallisten menetelmien on havaittu vahvistavan ryhmähenkeä ja rentouttavan, mitkä johtavat kommunikoinnin helpottumiseen (esim. Korkatti 2014, 180). Liikunnallisten kielityöpajojen yhteiset aktiviteetit synnyttivät vuorovaikutusta pakottamatta pelien ja leikkien kautta syntyneiden rentouden ja välittömyyden ansiosta. Turvapaikanhakijoilla oli vahva kokemus siitä, että liikunnanopiskelijat osallistuivat toimintaan tasa-arvoisessa asemassa heidän kanssaan. Turvapaikanhakijoilla oli liikunnanopiskelijoiden tavoin mahdollisuus tuoda toimintaan omia taitoja ja kokemuksia sekä kulttuurisia piirteitä esimerkiksi soitetun musiikin muodossa. Nivalan ja Ryynäsen (2013, 20) mukaan osallisuus onkin nimenomaan sisäpuolelle pääsemistä, mukana olemista ja huomioiduksi tulemista, mihin sisältyy mahdollisuus jakaa kokemuksia muiden kanssa.

Keskeisenä liikunnallisten työpajojen hyötynä turvapaikanhakijat kokivat olleen niiden stressiä lievittäneen vaikutuksen. Lähes jokainen haastateltava toi esille, miten liikunnallisiin kielityöpajoihin osallistuminen vei ajatukset hetkeksi pois omaan ja kotimaan tilanteeseen liittyvistä huolista. Keskeisiä turvapaikanhakijoille stressiä aiheuttavia tekijöitä olivat huoli kotimaahan jääneestä perheestä sekä epävarmuus oleskeluluvan saannista ja tulevaisuudesta. Heikki Kärkkäisen ja Minna Säävälän (2015, 24) tekemän kattavan kansainvälisen tutkimuskatsauksen mukaan epävarmuus oleskelun jatkumisesta ja oikeudellisesti epävarmat elämäntilanteet ovat myös yksi keskeisimpiä maahanmuuttajien mielenterveyden riskitekijöitä, jotka voivat heikentää toimintakykyä ja osallisuutta. Seuraavat sitaatit osoittavat, miten omien huolien unohtaminen ja suomalaisten kanssa kommunikointi herättivät turvapaikanhakijat ajatukseen Suomessa asumisesta:

> *We enjoyd that and the day was not boring like all the same. We thought about our future and nothing else.*

> *Se tuntui, että se on ensimmäinen kerta, että nyt mä tiedän, että mä asun Suomessa.*

Johonkin kuulumisen tunne ja kokemus omasta merkityksestä osana yhteisöä ja yhteiskuntaa on yksi ihmisen hyvinvoinnin peruslähtökohta (Nivala & Ryynänen 2013, 10). Hetkeksi väistyneet huolet ja epävarmuus Suomeen jäämisestä sai turvapaikanhakijat pohtimaan tulevaisuuden mahdollisuuksia ja edellytyksiä suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä toimimisessa. Keskeisimpänä Suomessa asumisen osa-alueena nähtiin vuorovaikutus kantasuomalaisten kanssa:

> *Jos joku haluaa elää täällä Suomessa, pitää oppia suomea. Koska se on keskustelua ja neuvottelua.*

Turvapaikanhakijoiden pohdinnassa voidaan nähdä pyrkimys oppia suomalaisia tapoja ja sitoutua toimimaan osana suomalaista yhteiskuntaa. Työmahdollisuuksien pohtimisessa näkyy halu ottaa vastuuta ja toimia yhteisen hyvän puolesta. Tulevaisuuteen liittyvässä pohdinnassa korostui suomen kielen oppimisen tärkeys Suomeen asettautumisessa. Edellä olevassa sitaatissa yhteiskunnassa eläminen nähdään nimenomaan vuorovaikutuksena, keskusteluna ja neuvotteluna. Särkelä-Kukon (2014, 14) mukaan kielellä onkin merkittävä rooli kuulumisen tunteen syntymisessä, sillä yksilön on haasteellista päästä mukaan yhteisöihin tai yhteiskunnan toimintaan ilman yhteistä kieltä. Osallisuuden kokemuksiin vaikuttaa vahvasti se, miten yksilö kykenee ja saa ilmaista tunteitaan eri yhteisöissä.

Haastateltavien turvapaikanhakijoiden puheista oli kuultavissa halu osallistua ja päästä mukaan. Sitä kuvastaa myös se, että kaikki haastateltavat kuvasivat motivaatiotaan oppia suomen kieltä asteikolla yhdestä kymmeneen arvosanalla 8, 9 tai 10. Positiiviset kokemukset vuorovaikutuksen onnistumisesta myös ilman yhteistä kieltä tuntuivat motivoineen turvapaikanhakijoita entisestään suomen kielen ja kulttuuristen tapojen oppimiseen, koska kantasuomalaiset nähtiin helpommin lähestyttävinä kuin mitä aiemmat mielikuvat olivat antaneet ymmärtää.

Turvapaikanhakijoiden esille tuomaa kielen oppimisen merkitystä yhteisöön kuulumisessa ja suomalaiseen yhteiskuntaan sitoutumisessa korostetaan myös tutkimuskirjallisuudessa, jossa Timo Latomaan ja muiden (2013, 168) mukaan tuodaan esille yhä enemmän kielen vuorovaikutuksellista ulottuvuutta eli sitä, miten hyvin ja mihin vuorovaikutustarpeisiin kieltä osataan käyttää. Näkökulma on peräisin Euroopan neuvoston kehittämästä kielten oppimisen, opetuksen ja arvioinnin eurooppalaisesta viitekehyksestä, joka painottaa kielen käyttäjien ja opiskelijoiden näkemistä sosiaalisina toimijoina, joiden kielitaitoa voidaan arvioida sen mukaan, kuinka hyvin kielen puhuja selviytyy tietyissä sosiaalisissa tilanteissa kielen avulla (Council of Europe n.d., 9–10).

6.2 Liikunnanopiskelijoiden osallisuuteen liittyvät kokemukset

Osallisuuden näkeminen yksilön ja yhteisön välisenä vuorovaikutussuhteena antaa perustan tarkastella osallisuutta myös kantaväestön eli tässä tapauksessa liikunnalliset kielityöpajat ohjanneiden opiskelijoiden näkökulmasta. Kokemus yhteisöön ja laajempaan yhteiskuntaan kuulumisesta muodostuu vuoropuhelussa ympäröivän todellisuuden kanssa (Nivala & Ryynänen 2013, 29). Kielityöpajojen tavoite oli luoda tilaisuus keskinäiselle yhdessäololle ja vuorovaikutukselle sekä tukea suomen kielen oppimista konkreettisen tekemisen kautta. Toiminnassa yhdistyivät sosiaaliset, ilmaisulliset ja liikunnalliset aktiviteetit. Itseilmaisuun rohkaiseminen ja toiminnallisuus voidaan nähdä lähtökohtaisesti osallistumista tukevana.

Tarkastelen turvapaikanhakijoiden osallisuutta tukevia liikunnanopiskelijoiden kokemuksia haastatteluista erotettavissa olevien kolmen keskeisen teeman mukaan. Eniten liikunnanopiskelijat korostivat haastatteluissaan heillä ennen vastaanottokeskukseen menoa olleita ennakkoluuloja ja niiden muuttumista. Sen lisäksi pohdittiin yhteisen tekemisen merkitystä keinona osoittaa turvapaikanhakijoille hyväksyntää ja arvostusta. Kolmantena teemana korostui oma oppiminen. Liikunnanopiskelijat toivat esille myös omia yhteenkuuluvuuden kokemuksiaan.

6.2.1 Ennakkoluulojen muuttuminen

Jokainen haastateltu liikunnanopiskelija toi esille omia ennakkokäsityksiään turvapaikanhakijoista ja vastaanottokeskuksista. Pääosin ennakkoasenteet olivat odottavia tai neutraaleja, mutta luonnollisesti jännittyneitä. Osalla haastateltavista oli myös jossain määrin negatiivisia mielikuvia, joita toiset avoimemmin suhtautuvat opiskelijat paheksuivat. Liikunnanopiskelijat mielsivät mielikuvien olleen peräisin pääosin mediasta, kuulopuheista ja juurtuneista kulttuurisista käsityksistä. Opiskelijoille ennakkoon järjestetyltä vastaanottokeskustoimintaa koskevalta perehdytysluennolta opiskelijoille oli jäänyt mieleen lähinnä kieltoja siitä, mitä turvapaikanhakijoita kohdatessa ei saa tehdä. Ennakkokäsitykset tuottivat varauksellisuutta ja jopa pelkoa vastaanottokeskukseen menemistä kohtaan. Erityisesti huolta aiheutti vastaanottokeskuksen miesasukkaat, missä näkyy median luomien mielikuvien vaikutus liikunnanopiskelijoiden ajatuksiin:

> *Keskuksessa, jossa olimme, oli vain miehiä, joten oma käyttäytyminen oli hieman varautuneempaa kulttuuristen tapojen ja oletusten perusteella. Aluksi jännitti, mutta tuokion edetessä ja sen jälkeen oli mukava huomata kuinka helppoa ja mukavaa ohjaaminen oli.*

Tuuli Anna Mähönen ja Inga Jasinskaja-Lahti (2013, 252–253, 259) viittaavat lukuisiin suomalaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin, joissa on osoitettu positiivisten ja tasaarvoisten yhteistyöhön perustuvien vuorovaikutuskokemusten kohentavan eri etnisten ryhmien välisiä suhteita. Henkilökohtaiset kohtaamiset eivät ole välttämättömiä, vaan myös muilta oman ryhmän jäseniltä kuullut myönteiset kokemukset muiden etnisten ryhmien edustajien kohtaamisesta voivat muuttaa omia käsityksiä. Yliopiston taholta toiminnan järjestämisen taustalla olikin ajatus luoda tilaisuus kantaväestön ja turvapaikanhakijoiden henkilökohtaiselle kohtaamiselle, sillä yhteisen toiminnan kautta nähtiin voivan edistää solidaarisuuden kulttuuria yhteiskunnassa.

Osa liikunnanopiskelijoista pohti liikunnallisten kielityöpajojen alussa, miten he voivat kommunikoida turvapaikanhakijoiden kanssa ilman yhteistä kieltä. Usea haastateltava kertoi jännittäneensä etukäteen, ymmärtäisivätkö turvapaikanhakijat heidän

järjestämänsä toiminnan ideaa ja lähtisivätkö he leikinomaisiin aktiviteetteihin mukaan ollenkaan. Monet olivatkin jännittäneet etukäteen vuorovaikutuksen haasteita, mutta saaneet lopulta onnistumisen elämyksiä onnistuessaan selittämään aktiviteettien sääntöjä ja antamaan positiivista palautetta kehonkielellä ja muilla luovilla menetelmillä. Haastateltavat olivat helpottuneita ja yllättyneitä saamastaan positiivisesta palautteesta ja innostuksen määrästä.

Liikunnanopiskelijoiden vuorovaikutukseen ja väärinymmärryksiin liittyvissä peloissa korostuvat etukäteen oletetut heidän ja turvapaikanhakijoiden väliset erot, joilla luotiin etäisyyttä ryhmien välille. Kaikista mahdollisista yksilöiden välisistä erilaisuuksista nimenomaan kulttuuristen ja kielellisten taustojen erot nähtiin hallitsevina, mikä tuntuu olevan tyypillistä yleisessä maahanmuuttajiin liittyvässä keskustelussa. Särkelä-Kukko (2014, 48–49) toteaa erilaisten stereotypioiden ja ennakkoasenteiden sekä niistä johtuvan sivuuttamisen ja puheella etäännyttämisen voivan estää yhteenkuuluvuuden kokemisen vuorovaikutuksessa ja yhteisöissä. Kielityöpajoista saadut positiiviset kokemukset auttoivat kumpiakin osapuolia löytämään heidän välillään olevia yhteisen ymmärryksen tiloja. Aktiviteetit osoittivat, että jaettuja kokemuksia ja ymmärrystä voi syntyä myös pienissä teoissa myös ilman yhteistä kieltä tai toisen kulttuurin yksityiskohtaista tuntemista.

> *Itselleni merkityksellistä oli, että pystyn päästämään irti alun ennakkoluuloista ja varautuneisuudesta. Tavallaan ei ole väärin ajatella kriittisesti vaan tärkeämpää on se, että pystyy asettumaan asian yläpuolelle, eikä ole jumittunut vain siihen omaan näkökantaansa.*

> *Kokemukset vahvistivat ajatusta siitä, että ihmiset usein ujostelevat ja jännittävät ja ovat ennakkoluuloisia, mutta eivät silti välttämättä halua toiselle pahaa.*

Edellisten sitaattien kuvaamalla tavalla jokainen haastateltava koki omien ja opiskelukavereiden mielikuvien muuttuneen positiivisen ilmapiirin ja onnistuneen yhdessä tekemisen myötä. Nivala (2008, 304) toteaakin, että osallisuuden tukeminen edellyttää kulttuurista tietoisuutta ja avoimuutta sekä valmiuksia tasavertaisiin kohtaamisiin. Keskeistä on omassa kulttuurissa muita kulttuureja kohtaan vallitsevien ennakkoluulojen tiedostaminen sekä erilaisten kulttuuristen identiteettien, näkemysten ja

elämäntapojen kunnioittaminen ja rikkautena näkeminen. Pääosin positiivisten kokemusten rinnalla muutamat haastateltavat toivat esille toimintaan liittyvää epävarmuuttaan, jota eräs liikunnanopiskelija kuvaa seuraavassa sitaatissa:

> *Tunsin oloni koko ajan hieman epävarmaksi, enkä pidä siitä. Lisäksi olisi henkisesti raskasta olla koko ajan keskellä turvapaikanhakijakeskustelua, eli seurataan, kuka teki mitäkin väärin, välillä turvapaikanhakija ja välillä kantaväestöön kuuluva. Tällainen ajattelu saa mielen jotenkin alakuloiseksi.*

Vallalla olevien mielipiteiden vastustaminen voidaan kokea vaikeana myös valtaväestön taholta, ja pelkona voi olla myös oman osallisuuden heikentyminen suhteessa omaan ryhmään. Eräs haastateltava pohtikin, miten joitakin opiskelijoita saattoi ahdistaa vastaanottokeskusvierailun kuuluminen pakolliseen kurssiin yhteiskunnassa vallitsevien arvoristiriitojen vuoksi. Myös kriittisesti toimintaa arvioineet opiskelijat myönsivät kuitenkin rentouden ja ilon tarttuneen lopulta heihinkin.

Suurimmassa osassa haastatteluja toiminnan onnistuminen ja siitä saatu positiivinen palaute sai liikunnanopiskelijat pohtimaan toiminnan jatkamista esimerkiksi vapaaehtoistyönä. Eräs haastateltava pohti, että hän voisi koulussa opettaessaan järjestää lapsille yhteistä toimintaa erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien lasten kanssa. Hänen mukaansa toiminnan tarkoituksena olisi nimenomaan tiedon, hyväksynnän ja ”yhteisen asian” kokemisen lisääminen. Yliopiston tuella järjestetty turvapaikanhakijoiden kohtaaminen rohkaisikin liikunnanopiskelijoita oma-aloitteeseen vuorovaikutukseen turvapaikanhakijoiden kanssa. Yksittäisten positiivisten vuorovaikutuskokemusten voidaan nähdä johtavan myös laajempiin osallisuutta tukeviin tilanteisiin, jos kantaväestö rohkaistuu tarjoamaan turvapaikanhakijoille osallistumisen mahdollisuuksia myös laajemmin ja sitoutuneemmin.

6.2.2 Yhteisyyden rakentaminen

Samoin kuin turvapaikanhakijoilla omalla kohdallaan, myös liikunnanopiskelijoilla oli vahva tarve osoittaa turvapaikanhakijoille suomalaisista median kautta saatu kuva

vääräksi. Useat haastateltavat olivat turhautuneita Suomessa vallitsevaan asenneilmapiiriin, jonka koettiin olevan ylikorostunut negatiivisena median takia. Liikunnanopiskelijat pyrkivät kohtaamaan turvapaikanhakijat arvostavasti ja hyväksyvästi, kuten seuraavat haastateltavat kuvaavat:

> *Haluan näyttää heille arvostusta, kiinnostusta ja hyväksyntää, jotta he saisivat myös positiivisia kokemuksia meistä suomalaisista.*

> *Oli ihana kuulla, kun osallistujat kertoivat, kuinka oli mukava tavata ihmisiä jotka eivät ole rasisteja.*

Vaikka liikunnanopiskelijan omat ajatukset saattoivat aluksi olla epävarmoja vastaanottokeskusvierailua kohtaan, suurin osa haastateltavista oli halukas antamaan turvapaikanhakijoille positiivisemman kuvan suomalaisista. Omien ennakkoluulojen ei haluttu näkyvän ja muiden opiskelijoiden negatiivisiin asenteisiin suhtauduttiin kriittisesti. Seuraavassa sitaatissa korostuu, miten liikunnanopiskelijat pyrkivät negatiivisten mielikuvien muuttamisen lisäksi luomaan myös syvempää henkistä ymmärrystä kantasuomalaisten ja turvapaikanhakijoiden välille:

> *Se että voin koskettaa muita ihmisiä henkisellä tasolla, saada heidät näkemään suomalaisista muitakin puolia kuin "emme halua teitä maahanne" on erittäin arvokasta ja merkityksellistä minulle.*

Vaikka toiminnan lähtökohtana opiskelijoiden kurssin näkökulmasta oli asiakkaan yksilöllisen ohjaamisen harjoitteleminen ja suomen kielen opettaminen, sitaatissa näkyy konkreettisen tekemisen taustalla oleva ajatus myös syvempään yhteyteen pääsemisestä. Haastateltavat kokivat, että erityisesti turvapaikanhakijoiden vaikeiden kokemuksien ja olosuhteiden pakosta johtuneen maahanmuuton takia heitä on kohdeltava erityisen hyvin. Haastateltavat pyrkivät yhteisen tekemisen kautta osoittamaan turvapaikanhakijoille arvostusta ja hyväksyntää, ja toimimaan näin ikään kuin positiivisena viestinviejänä kantasuomalaisten taholta. Liikunnanopiskelijat halusivat

luoda turvapaikanhakijoille yhteisen tekemisen myötä myös syvempiä henkisiä kokemuksia ja yhteyksiä ympäröivään yhteiskuntaan. Tässä osallisuus voidaan nähdä asenteena, joka sisältää osallistujien huomioimisen ja kuuntelemisen sekä pyrkimisen tasavertaiseen dialogiin (Kurki 2008, 25).

> *Turvapaikanhakijoiden sopeuttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan on kaikkien suomalaisten tehtävä. Haluan olla osaltani tukemassa heidän kotiutumistaan. Turvapaikanhakijat tarvitsevat positiivisia kokemuksia suomalaisten kohtaamisista ja päinvastoin.*

> *On mielenkiintoista, että Suomi monikulttuuristuu ja pidän tärkeänä, että yksilöt otetaan osaksi yhteiskuntaa. Suomen kielen taitaminen on täällä tärkeää ja kielityöpajojen tavoite voisi olla sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunteen lisääminen parantamalla kielitaitoa ja antamalla vastaanottokeskuksen asukkaille tms. tervetullut olo.*

Edellä olevat esimerkit osoittavat, miten haastateltavat tiedostivat oman vastuunsa kantaväestön edustajana turvapaikanhakijoiden osallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja kotoutumisen prosesseissa. Jälkimmäisessä sitaatissa haastateltava pohtii, miten kielityöpajoilla voitaisiin tukea sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kokemuksia kielen oppimisen tukemisen ja hyväksynnän osoittamisen kautta. Haastateltava näkee kantaväestön aktiivisessa roolissa turvapaikanhakijoiden mukaan ottamisessa, joka koostuu hänen mukaansa sekä konkreettisista teoista että positiivisesta vuorovaikutuksesta. Jean Laven ja Etienne Wengerin (1991, 53) mukaan yhteisön jäsenten onkin tuettava yhteisön uusien jäsenten pääsemistä ryhmän varsinaisiksi jäseniksi nimenomaan konkreettisten toimenpiteiden, asenteiden ja vuorovaikutuksen avulla. Osallisuuden mahdollistaminen pelkästään rakenteissa ei riitä, vaan osallisuuden tukemisessa olennaista ovat myös tuki ja rohkaisu (Nisula 2011, 97).

Rakentamalla yhteyksiä yksilön ja yhteisön välille ottamalla uudet yksilöt ryhmään mukaan rakennetaan myös yhteisön sisäisiä suhteita jatkuvasti uudelleen. Haastateltavat toivat esille myös omia toiminnan aikana syntyneitä yhteenkuuluvuuden kokemuksia, joiden edellytyksenä nähtiin turvapaikanhakijoilta saatu lämmin vastaanotto,

heidän tuttavallisuutensa ja kiitollisuus toiminnan järjestämisestä. Liikunnanopiskelijat pyrkivät huolehtimaan positiivisen ilmapiirin säilymisestä ja seuraavan haastateltavan tapaan välttämään mahdollisia konfliktitilanteita:

> *Ongelmia ei sinänsä nyt tullut, mutta pelkäisin että ristiriitatilanteissa lähtisi helposti rasismikortit tai vihapuheet lentämään, joten on erittäin tärkeää pitää hyvää, turvallista ja kohteliasta ilmapiiriä yllä.*

Nivalan (2008, 51) mukaan toiminnallisen yhteisön yhteenkuuluvuuden kokemus muodostuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisiin tavoitteisiin tähtäävässä toiminnassa, jonka sujuminen perustuu yhdessä luotuihin sääntöihin. Toiminnan onnistumisen kannalta oli tärkeää, että ryhmässä vallitsi turvallinen ilmapiiri, jossa jokaiselle sallittiin osallistuminen omien voimavarojensa ja oman osaamisensa mukaan. Myös Korkatti (2014, 180) ja Nisula (2011, 130–131) havaitsivat omissa tutkimuksissaan ryhmän turvallisuuden olevan edellytys osallisuuden synnylle.

> *Harjoitteet mahdollisimman yksinkertaisia, mutta kohderyhmä otettava huomioon. Sellaisia harjoituksia, joihin kaikki pääsevät osallistumaan.*

> *Itsellä olisi ehkä hyvä olla parempaa tietoa henkilöiden taustoista ja siitä mitä he juuri haluaisivat oppia/tehdä.*

Edellisissä sitaateissa toistuu, miten liikunnanopiskelijoiden kokivat tärkeäksi löytää kaikkien osallistumisen mahdollistavia yhteisen tekemisen keinoja ilman edellytystä yhteisen kielen osaamisesta. Kielityöpajat olivat suunniteltu vastaamaan turvapaikanhakijoiden sen hetkiseen tilanteeseen ja tarpeeseen eli tukemaan suomen kielen oppimista sekä tuomaan vaihtelua vastaanottokeskuksen arkeen. Jälkimmäisessä sitaatissa näkyy halu osallistujien kuulemiseen ja huomioonottamiseen, minkä opiskelija ei kokenut olevan mahdollista tarpeellisten tietojen puuttuessa. Joitakin haastateltavia harmitti, että heillä ei ollut tarpeeksi tietoa turvapaikanhakijoiden suomen kielen tai liikunnallisten taitojen osaamisesta ennen heidän tapaamistaan.

Liikunnanopiskelijoita ja useimpia turvapaikanhakijoita yhdisti kiinnostus liikuntaan ja siitä saatu ilo, jonka kautta yhdessä tekeminen koettiin helpoksi myös ilman samaa kieltä. Liikunnalliset aktiviteetit nähtiin sopivana toimintana synnyttämään jaettuja kokemuksia ja merkityksiä. Osallisuuden edistämisessä onkin tärkeää löytää erilaisia vuorovaikutuksen ja yhteisen ymmärryksen kanavia (Hämäläinen & Kurki 1997, 205). Merkityksellisenä koettiin löydetyt vaihtoehtoiset keinot kommunikoida turvapaikanhakijoiden kanssa. Tärkeinä koettiin yhteisten onnistumisen elämysten jakaminen esimerkiksi osallistujan saatua maali tai muu vastaava onnistuminen kielityöpajan aktiviteetissa. Moniin aktiviteetteihin oli luotu pieniä onnistumisen mahdollisuuksia, kuten liikunnallisella suoriutumisella, sanojen muistamisella tai toisten ymmärtämisellä. Onnistumisia juhlittiin hurraamalla, taputtamalla tai lyömällä niin sanottu ylävitonen tai ilmaisella iloa ja kannustusta muilla keinoin.

6.2.3 Omat oppimiskokemukset

Kaikessa vuorovaikutuksessa on aina läsnä osapuolten henkilökohtaiset taustat, joista kulttuuriset tekijät ovat yksi osa. Kurki (2008, 25) toteaa, että osallisuutta voidaan edistää vahvistamalla kulttuurista demokratiaa, jonka edellytyksenä on kulttuurien välinen ymmärrys ja kunnioitus sekä yksilöiden kulttuuristen tarpeiden havaitseminen. Osallisuutta tukevissa ihmissuhteissa kunnioitetaan ja hyväksytään jokaisen arvot, uskonto ja tausta (Hämäläinen & Kurki 1997, 205). Liikunnanopiskelijat pohtivatkin oppimistaan suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan, jossa lisääntyvän monikulttuurisuuden nähtiin edellyttävän uuden oppimista. Haastateltavat kuvasivat oppimisen kokemuksiaan kulttuurisesta näkökulmasta esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

> *Koen tällaisen toiminnan rikastavana niin itselleni kuin osallistujille. Tätä kautta tutustuu toisten kulttuuriin ja uusiin ihmisiin.*

> *Tavoitteena olisi auttaa heitä tutustumaan suomalaiseen kulttuuriin, kieleen ja toimintatapoihin sekä ymmärtää paremmin heidän toimintamallejaan ja kulttuuriaan.*

Liikunnallisiin kielityöpajoihin sisältynyt vuorovaikutus nähtiin vastavuoroisena oppimisprosessina, jossa osapuolet saattoivat oppia toistensa kulttuureista ja niihin sisältyvistä toimintamalleista. Useat haastateltavat suhtautuivat turvapaikanhakijoiden erilaisiin kulttuurisiin taustoihin ja elämäntilanteisiin kiinnostuksella ja he näkivät vuorovaikutuksen keinona vastavuoroiseen uusien oppien, ajatusten ja tapojen vaihtoon. Esimerkiksi yhdessä aktiviteetissa tanssitiin ensiksi suomalaisen musiikin tahtiin ja sitten erään asukkaan valitsemaan oman lähtömaansa musiikin tahtiin.

Opiskelijat ja turvapaikanhakijat toimivat vuorovaikutuksessa omien kulttuuriensa edustajina, ja sitaateista välittyy uskomus mahdollisuudesta oppia toimimaan tietyn ryhmän kanssa tuntemalla heidän kulttuurista tajuntaa. Edellä olevista sitaateista voidaan nähdä hieman yhdenmukaistava näkemys kulttuurista, jonka oletetaan merkitsevän kaikille tietyn kulttuurin edustajille samaa. Malgorzata Lahden (2015, 49, 54) mukaan kulttuurisen ymmärryksen korostamiseen liittyy oletus, että ihmisen arvot ja käyttäytyminen ovat ennustettavissa hänen kansallisen tai etnisen taustansa perusteella. Tällöin yksinkertaistetaan ihmisiä ja peitetään keskinäistä samanlaisuutta, jonka varaan vuorovaikutusta voisi rakentaa. Esimerkiksi Anis (2008, 24) korostaa kulttuurin ja etnisyyden rakentuvan ja muuttuvan vuorovaikutuksessa. Kuitenkin maahanmuuttajille pyritään usein tiedostamatta ja tiedostaen opettamaan jotakin suomalaisuuden olemuksesta sen kummemmin miettimättä, miten suomalaisuuden voi edes määritellä (Herranen & Kivijärvi 2009, 174). Toisaalta osa liikunnanopiskelijoista korosti myös turvapaikanhakijoiden yksilöllisen moninaisuuden tiedostamista:

> *Opin myös, että vastaanottokeskuksen asukeilla on todella erilaisia elämäntilanteita, taitoja, asenteita yms.*

Maahanmuuttajat nähdään usein yhtenäisenä ja heterogeenisena erityisryhmänä (Herranen & Kivijärvi 2009, 165), minkä vuoksi liikunnanopiskelijoiden kokemuksissa ilmennyt silmien avautuminen maahanmuuttajien yksilöllisyydelle oli yhteiskunnallisesti tärkeä oppimisen kokemus. Julkisessa keskustelussa unohdetaan helposti turvapaikanhakijoiden hyödynnettävissä olevat ja aktiivisuuden mahdollistavat erilaiset

koulutus- ja työtaustat, tiedot ja taidot sekä yksilölliset mielenkiinnon kohteet. Liikunnanopiskelijat havaitsivat liikunnallisissa kielipajoissa turvapaikanhakijoiden yksilölliset taustat ja heillä olevat erilaiset resurssit, joiden tunnistaminen on tärkeää myös muille ammattilaisille turvapaikanhakijoiden osallisuusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Osa liikunnanopiskelijoista oli ennen vastaanottokeskukseen menoa nähnyt turvapaikanhakijoiden tilanteen ja vastaanottokeskuksessa asumisen lähinnä ongelmien kautta, jolloin turvapaikanhakijoiden voimavarat ja aktiivisuus oli jäänyt mielikuvissa taka-alalle. Aniksen (2008, 86) mukaan sosiaalityössä pakolaisasiakkaan vaikeiden elämäntilanteiden tiedostaminen voi johtaa asiakkaan vaikeuksien ja erilaisuuden korostamiseen sekä vieraannuttavaan tulkintaan asiakkaasta. Toisaalta turvapaikanhakijoiden tilanteen negatiivisuuden korostaminen antoi liikunnanopiskelijoille merkityksellisyyden kokemuksia toimintaan liittyen, kuten liikunnan riemusta puhuva opiskelija asiaa kuvaa:

> *Tällaisessa toiminnassa pääsen tekemään ahdingossa ja epämieluisassa tilanteessa olevia ihmisiä iloiseksi, unohtamaan hetkeksi muut asiat ja jakamaan liikunnan riemua.*

Muutkin liikunnanopiskelijat toivat haastatteluissa esille turvapaikanhakijoiden ahdinkoa mainiten muun muassa vastaanottokeskuksen oletetut ahtaat ja likaiset tilat sekä turvapaikanhakijoiden tylsistymisen ja traumat. Liikunnanopiskelijat olivatkin yllättyneitä, kuinka paljon turvapaikanhakijoista löytyi positiivisuutta ja innostusta osallistua ja oppia suomen kieltä. Yhteinen toiminta lisäsi ymmärrystä turvapaikanhakijoiden tilanteista, joihin liittyvät huolien lisäksi myös inhimilliset positiiviset kokemukset ja niiden ilmaiseminen. Toiminta teki näkyväksi turvapaikanhakijoiden aktiivisen puolen, jota opiskelijat pyrkivät tietoisesti myös tukemaan kannustamalla ja soveltamalla aktiviteetteja vastaamaan kunkin osallistujan kykyjä. Liikunnanopiskelijat kokivat merkityksellisenä turvapaikanhakijoiden kiinnostuksen heitä ja suomalaista kulttuuria kohtaan.

Kuulumisen kokemuksen rakentuminen edellyttää yksilöltä kykyä asettua toisen ase-

maan ja ymmärrystä toisista (Särkelä-Kukko 2014, 41). Jo pelkkä vastaanottokeskuksessa vierailu auttoi liikunnanopiskelijoita näkemään todellisuudessa turvapaikanhakijoiden elinolosuhteita ja arkea, ja ajattelemaan asioita heidän näkökulmastaan. Myös edellisessä luvussa käsitelty turvapaikanhakijoiden taholta suomalaiseen kantaväestöön kohdistuvien ennakkoluulojen tiedostaminen auttoi opiskelijoita ymmärtämään, miltä stereotyyppiset ja virheelliseksi koetut itseen kohdistuvat oletukset voivat tuntua. Oppimista kuvailtiin seuraavan sitaatin tapaan vastavuoroiseksi kokonaisvaltaiseksi onnistumisen elämykseksi, jonka edellytyksenä nähtiin erilaisuuksien kohtaaminen:

> *Saimme toisistamme lisää uusia ideoita. Eri ikäisten ja erilaisten ihmisten kanssa toimiminen kasvatti lisää tietoja ja taitoja. Osallistujilta olen saanut mahdollisuuksia kokeilla/toteuttaa toimintojani. Sain onnistumiskokemuksia ja lisää itsevarmuutta.*

Oppimisen kokemukset eivät rajoittuneet pelkästään kulttuurisen tiedon lisääntymiseen. Vaikka liikunnanopiskelijat olivat kielityöpajoissa opettajan roolissa, myös turvapaikanhakijat nähtiin tasavertaisina oppimisen kokemuksen tuottajina. Turvapaikanhakijoita ei nähty vain toiminnan objekteina, vaan merkityksiä tuottavina ja osaavina yksilöinä. Osallisuutta tukeva toiminta avartaakin käsityksiä erilaisista asioista sekä tukee yksilön mahdollisuuksia elää kokonaisvaltaisesti ja tasapainoisesti omassa sosiaalisessa todellisuudessaan (Hämäläinen & Kurki 1997, 205).

Yksilöllisen kohtaamisen tärkeys ja erilaisten tarpeiden huomiointi ovat myös sosiaalialan ammattilaisen työn perusperiaatteita. Sosiaalityössä työntekijältä edellytetään kulttuuriset seikat huomioivaa joustavaa vuorovaikutusta sekä vallitsevien valtasuhteiden ja asiakkaan näkökulman ymmärtämistä, johon sisältyy käsitys vähemmistönä elämiseen liittyvistä osallisuuden haasteista ja erilaisuuden kokemuksista (Anis 2008, 99). Turvapaikanhakijoiden lähtökohtien ymmärtäminen ja voimavarojen tunnistaminen voidaan nähdä edellytyksenä ammattilaisen kyvylle hyödyntää oikeanlaisia osallistavia käytäntöjä (esim. Tuovinen 2001).

7 Johtopäätökset

Tutkimukseni perusteella liikunnallisten kielityöpajojen voidaan nähdä vahvistavan turvapaikanhakijoiden osallisuutta. Turvapaikanhakijoiden keskeisiä osallisuuden kokemuksia tuottaneita tekijöitä kielityöpajoissa olivat suomalaisiin kohdistuneiden ennakkoluulojen väheneminen, mahdollisuus muuttaa suomalaisilla olevia turvapaikanhakijoihin kohdistuvia mielikuvia sekä yhteisen tekemisen sisältämä hyväksytyksi ja kuulluksi tuleminen. Kokemukset nousivat turvapaikanhakijoiden ja liikunnanopiskelijoiden myönteissävytteisestä vuorovaikutuksesta, joka koettiin molemmin puolin monin tavoin palkitsevana, kuten opettavaisena ja rohkaisevana. Liikunnanopiskelijoiden kokemuksissa korostui ilo omien pelkojen voittamisesta, tilaisuus osoittaa vääriksi käsitykset rasistisista suomalaisista sekä mahdollisuus yhteisen tekemisen kautta rakentaa syvempää yhteyttä turvapaikanhakijoiden ja kantaväestön välille. Myös kommunikoinnin sujuminen ilman yhteistä kieltä alun epäröinnin jälkeen ja oma oppiminen tuottivat onnistumisen kokemuksia.

Sekä turvapaikanhakijoiden että liikunnanopiskelijoiden haastatteluissa keskeiseksi teemaksi nousi median luomien mielikuvien muuttuminen liikunnallisiin kielityöpajoihin sisältyneen myönteisen vuorovaikutuksen myötä. Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että median negatiivinen vaikutus turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksiin erityisesti yhteisöön kuulumisen näkökulmasta on vahva. Aitojen kohtaamisten puuttuessa median tuottamat mielikuvat voivat johtaa molemminpuoliseen vuorovaikutuksen pelkäämiseen ja välttämiseen, ja siten osallisuuden lähtökohtana olevan yksilön ja yhteisön suhteen muodostumisen estymiseen.

Liikunnalliset kielityöpajat vastaavat aineiston perusteella moniin turvapaikanhakijoiden tarpeisiin, kuten suomen kielen oppimiseen, vaihtelun saamiseen vastaanottokeskuksen arkeen mieluisilla liikunnallisilla aktiviteeteilla, stressin vähenemiseen ja ennen kaikkea kantasuomalaisten kohtaamiseen. Positiiviset kokemukset johtavat Suomeen kuulumisen ja osallisuuden kokemiseen. Vaikka käytännössä vuorovaikutus tapahtui pienen ja rajatun suomalaisjoukon kanssa, liikunnanopiskelijat edustivat turvapaikanhakijoille koko suomalaista kantaväestöä ja siten synnyttivät osallisuuden

kokemuksen myös liikunnanopiskelijoita laajempaan suomalaiseen yhteisöön. Liikunnalliset kielityöpajat voidaan nähdä helposti toteutettavana osallistavana ja siten myös kotouttamista tukevana menetelmänä vastaanottokeskuksiin.

8 Pohdinta

8.1 Tutkimuksen toteuttamisesta

Opinnäytetyöni aiheen valinnan lähtökohtana oli viimeaikainen turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyminen Suomessa ja siihen pohjautuva yhteiskunnallinen tarve heistä oleskeluluvat saavien henkilöiden kotoutumisen tukemiseen. Herrasen ja Kivijärven (2009, 175) mukaan maahanmuuttajan erilaisten kulttuurien väliin jäämisen aiheuttama ulkopuolisuus nähdään usein kotoutumisen esteenä. Turvapaikanhakija saattaa elää ilman turvallista yhteisöä ennen kuin hänen muuton seurauksena heikentyneiden kotimaahan sijoittuneiden yhteisösiteidensä tilalle ehtii muodostua uusia sosiaalisia suhteita uudessa kotimaassa.

Koen opinnäytetyöni aiheen tärkeäksi, koska turvapaikanhakijoiden Suomessa oleskelun alkuvaiheen osallisuuden kokemukset voivat olla merkityksellisiä myöhemmän kotoutumisprosessin aikana. Turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttajien kotoutumisen parissa työskentelevien ammattilaisten on tärkeää ymmärtää osallisuuden luonnetta ja tietää keinoja osallisuuden kokemusten lisäämiseksi. Näen osallisuuden, kotoutumisen ja yhteisöön kuulumisen kokemuksien liittyvän vahvasti toisiinsa, ja niiden tukeminen voidaankin nähdä perustellusti tärkeänä monesta eri näkökulmasta.

Tutkimuksen keskeinen osa on käytetty aineisto. Omassa tutkimuksessani olen pohtinut eri tutkimustarkoitukseen kerätyn aineiston käyttöä oman tutkimukseni pääaineistona. Valinta toi tutkimukseen mielestäni sekä mielenkiintoa että tarpeen tarkastella tutkimuksen luotettavuutta erityisen tarkkaan. Suurempi aineisto olisi voinut

tuoda esille useampia ja kattavampia näkökulmia ja osallisuuden kokemuksia sekä mahdollisesti myös negatiivisia kokemuksia. Aineiston ansiona on kuitenkin mielestäni se, että se koostuu sekä turvapaikanhakijoiden että liikunnanopiskelijoiden haastatteluista. Haastatteluaineistojen vuoropuhelu korostaa osallisuuden vuorovaikutuksellisuutta.

Osallisuutta käsittelevä tutkimuskirjallisuus auttoi ymmärtämään aineistoa syvemmin ja tunnistamaan eri teemoja yhdistäviä linkkejä. Tutkimukseni teoriaosuus perustuu pääasiassa suomalaiseen tutkimuskirjallisuuteen. Perusteluna on osallisuus –termin käännösvaikeudet englannin kielelle, jossa se helposti sekoittuu osallistumisen ja osallistamisen käsitteisiin. Näen osallisuuden käsitteen määrittelyyn liittyvän myös kulttuurisia ja erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin liittyviä merkityksiä, ja suomalaista tutkimuskirjallisuudella saatoin varmistaa lisääväni ymmärrystä osallisuudesta nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa.

Aineiston analysointivaiheessa pyrin pitämään mielessä, että haastattelut on tehty eri tutkimuskysymyksiä varten. Haastattelukysymysten johdosta aineistossa korostuvat sekä turvapaikanhakijoilla että liikunnanopiskelijoilla oppimiseen liittyvät teemat. Haastatteluissa nousevat kuitenkin esiin erilliset osallisuuden kokemukset. Myös oppimiseen viittaavista haastateltavien kommenteista voidaan nähdä oppimisen linkittyminen osallisuuteen. Aineiston analyysivaiheessa olen parhaani mukaan pyrkinyt välttämään ylitulkintoja ja tarkastelemaan haastatteluja vahvasti teoreettisen tutkimustiedon pohjalta.

Opinnäytetyöni toteuttamisen ja sen tutkimuskontekstin tuntemisen kannalta oli olennaista, että olin ollut vastaanottokeskuksessa harjoittelussa yli kuukauden ennen liikunnallisten kielityöpajojen toteuttamista. Osallistuin myös Zodiakin koulutukseen sekä autoin kielityöpajojen käytännönjärjestelyissä. Tunsin siis etukäteen turvapaikanhakijat ja heidän tilanteeseensa liittyvät seikat sekä liikunnanopiskelijoiden lähtökohdat kielityöpajojen ohjaamisessa. Uskon turvapaikanhakijoiden kertoneen haastatteluissa avoimemmin kokemuksistaan, koska olin ennestään tuttu. Toisaalta haastatteluja tehdessä ja niitä analysoidessa olen pyrkinyt tietoisesti pysymään tutkijan roolissa enkä olettamaan mitään etukäteen tai tulkitsemaan vastauksia omien kokemusteni tai ennakko-oletusteni mukaan.

Tutkimuksen kannalta oli tärkeää olla mukana seuraamassa kielityöpajoja paikan päällä, nähdä niiden sisältämää vuorovaikutusta sekä niiden herättämiä reaktioita turvapaikanhakijoissa. Itselleni jäi kielityöpajoista mieleen useita vieläkin hymyilyttäviä hetkiä, kun toistakymmentä liikunnanopiskelijaa ja turvapaikanhakijaa lauloi kovaan ääneen ja tanssi letkajenkkaa ahtaalla vastaanottokeskuksen käytävällä tai, kun vastaanottokeskuksen ruokala täyttyi Antti Tuiskun ”Keinutaan” -kappaleen tahtiin tanssivista asukkaista ja opiskelijoista.

8.2 Tutkimustuloksista

Opinnäytetyöni tarkoitus oli lisätä ymmärrystä turvapaikanhakijoiden osallisuudesta ja tuottaa tietoa osallisuutta edistävistä käytännöistä ammattilaisten käyttöön. Konkreettisena tavoitteenani oli kuvata turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksia liikunnallisissa kielityöpajoissa sekä heidän kanssaan työskennelleiden liikunnanopiskelijoiden kokemuksia osallisuudesta yhteisen toiminnan aikana.

Tutkimustuloksissa korostuu myönteissävytteisen turvapaikanhakijoiden ja kantaväestön välisen vuorovaikutuksen merkitys osallisuuden, yhteenkuuluvuuden ja molemminpuolisen ymmärryksen vahvistumisessa. Tutkimustulokset osoittavat liikunnallisten kielityöpajojen tuottavan turvapaikanhakijoille osallisuuden kokemuksia, sekä vahvistavan kantaväestön myönteistä suhtautumista ja ymmärrystä turvapaikanhakijoiden tilanteesta. Liikunnallisten kielityöpajojen kokemukset voivat johtaa kantaväestön taholta laajempien osallistumismahdollisuuksien tarjoamiseen, ja turvapaikanhakijoiden taholta taas uskallukseen hyödyntää näitä mahdollisuuksia. Tutkimustulokset osoittavat, että osallisuuden kokemukset koostuvat ja kertyvät pienimuotoisista kohtaamisista ja hetkistä, joita voi tuoda helposti vastaanottokeskuksen arkeen erilaisin menetelmin.

Liikunnalliset kielityöpajat ovat hyvin pienimuotoista toimintaa ja siten ne voidaan ehkä nähdä merkitykseltään vähäpätöisinä osallisuuden kokemuksien tuottamisessa. Särkelä-Kukko (2014, 34) toteaa kuitenkin, että osallisuuden kokemukset rakentuvat pienistä arjen asioista, kuten kuulluksi ja huomioiduksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, keskusteluista ja kohtaamisista. Suomessa asumisen alkuvaiheen ensimmäiset

positiiviset kohtaamiset kantaväestön kanssa voivat ohjata myös kauaskantoisemmin turvapaikanhakijoiden asennoitumista ja uskoa omiin mahdollisuuksiin toimia uudessa yhteiskunnassa. Myös kotoutumisen kokeminen on pitkälti seurausta ihmisen arjessa kohtaamista eri vuorovaikutussuhteista, kokemuksista ja onnistumisista (Kerkkäinen & Säävälä 2015, 21).

Tutkimustulokset osoittavat turvapaikanhakijoiden kanssa työskenteleville ammattilaiselle, kuinka tärkeässä roolissa työntekijän asenteet ja pienet hyväksymisen osoitukset voivat olla turvapaikanhakijoiden myönteisten mielikuvien ja osallisuuden kokemuksien syntymisessä. Monimuotoisessa yhteiskunnassa eläminen edellyttää sosiaalialan ammattilaisilta asiantuntijuuden kehittämistä suhteessa erilaisiin kulttuureihin ja elämäntapoihin. Jollekin turvapaikanhakijalle hänen kanssaan työskentelevä ammattilainen voi edustaa koko kantaväestön mielipiteitä.

Toiminnalliset menetelmät voivat tuottaa osallistujille merkityksellisiä onnistumisen kokemuksia, jotka vahvistavat osallistujien uskoa omiin kykyihinsä. Arkeen sijoittuvat toiminnalliset osallistavat menetelmät soveltuvat hyvin nimenomaan turvapaikanhakijoiden tilanteeseen, koska turvapaikanhakijan heikon oikeusaseman vuoksi laajemmat vaikuttamismahdollisuudet omaan tilanteeseen ja elinolosuhteisiin voivat olla vähäiset.

Kielityöpajojen tapaisessa toiminnassa sen ohjaajilla on iso rooli hyvän yhteishengen luomisessa ja osallistujien mukaan saamisessa. Toiminnan toteuttaminen ei edellytä tiettyä koulutustaustaa tai osaamista, vaan aktiviteetteja voi suunnitella ja soveltaa ohjaajien ja osallistujien mukaan. Toteutuneiden kielityöpajojen onnistumiseen voisi etukäteen ajatella vaikuttaneen opettajina toimineiden liikunnanopiskelijoiden oletettava avoin suhtautuminen turvapaikanhakijoihin ja ammatillinen ote ohjaamiseen. Kuitenkin useissa liikunnanopiskelijoiden haastatteluissa pohdittiin omia ennakkoluuloja tai harmiteltiin toisten opiskelijoiden negatiivista suhtautumista vastaanottokeskuksiin, mikä osoittaa suvaitsevaisuuden asteen olevan yksilöllistä. Ohjaajalta vaaditaan rohkeutta ja avoimuutta vuorovaikutukseen, sekä valmiutta omien mielikuvien muuttamiseen.

Tutkimustulosten perusteella liikunnallisia kielityöpajoja voi suositella vastaanottokeskuksen arkeen sovellettavaksi osallistaviksi menetelmäksi erityisesti Suomessa

oleskeluajan alkuvaiheessa. Toisaalta voidaan nähdä, että kielen oppiminen ja liikunnalliset menetelmät eivät olleet ratkaisevassa roolissa itsessään, vaan keinona tuottaa vuorovaikutusta sekä jaettuja kokemuksia ja ymmärrystä. Liikunnallisiin kielityöpajoihin liittyneiden laajempien merkityksien valossa voidaankin olettaa, että kaikenlainen tasavertaisen kohtaamisen ja yhdessä tekemiseen tilaisuuksia luova toiminta voi synnyttää osallisuuden kokemuksia, jotka rohkaisevat myös laajempaan ja sitoutuneempaan osallistumiseen.

8.3 Jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyöni toi esille positiivisia osallisuuden kokemuksia Kangasvuoren vastaanottokeskuksessa toteutetuista liikunnallisista kielityöpajoista. Laajempi tutkimus aiheesta lisäisi ymmärrystä siitä, millaiset toiminnallisten aktiviteettien osa-alueet ovat olennaisimpia osallisuuden kokemuksien syntymisessä. Tuntemalla turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksia konkreettisten esimerkkien kautta, voidaan laajentaa osallisuutta tukevien menetelmien kirjoa yksilöllisten tarpeiden pohjalta.

Aineistossani media oli vahvassa roolissa turvapaikanhakijoiden osallisuuden kokemuksiin nimenomaan negatiivisessa mielessä. Sen pohjalta ammattilaisen olisi tärkeä tuntea turvapaikanhakijoiden näkemyksiä heidän osallisuuttaan estävistä tekijöistä, joihin ammattilaisilla olisi mahdollisuus puuttua. Pitkällä tähtäimellä kiinnostavaa on vastaanottokeskuksessa asumisen aikaisten osallisuuden kokemuksien näkyminen turvapaikanhakijoiden kotoutumisen myöhemmissä vaiheissa. Jatkossakin on tärkeää tutkia, mitä osallisuus turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttajien näkökulmasta tarkoittaa, millainen osallistuminen on heidän mukaansa tärkeintä ja miten osallistumista voitaisiin edistää.

Tässä tutkimuksessa turvapaikanhakijoiden osallisuutta tutkittiin vuorovaikutuksessa liikunnanopiskelijoiden kanssa. Liikunnanopiskelijoiden kokemuksista tarkasteltiin turvapaikanhakijoiden osallisuuteen liittyviä tekijöitä. Jatkossa saman tyyppisiä kokemuksia tulisi kartoittaa turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelevien ammattilaisen taholta. Osallisuuden ymmärtäminen vuorovaikutussuhteena edellyttää osallisuuden

ulottuvuuksien tarkastelemisen vuorovaikutussuhteen molempien osapuolien näkökulmasta, ja myös sosiaalialan ammattilaisten tiedostettuja tai tiedostamattomia osallisuutta tukevia ja estäviä asenteita ja toimintamalleja on tuotava esille.

Lähteet

Adams, R. 2008. Empowerment, participation and social work. 4th edition. New York: Palgrave Macmillan.

Alitolppa-Niitamo, A. 2010. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Maahanmuutto ja sukupolvet. Toim. T. Martikainen & L. Haikkola. Helsinki: SKS, 45-64.

Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väitöskirja. Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47.

Arnstein, S. 1969. A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners 35, 4, 215–224. Viitattu 21.3.2016. http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic980025.files/Wk%203_Sept%2016th/Arnstein_1969_Ladder%20of%20Participation.pdf

Arvola, M. 2014. Turvapaikanhakijoiden käsityksiä osallisuudesta. Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 25.2.2016. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/79649/Arvola_Vilma.pdf?sequence=1

Berry, J. W. 1997. Immigration, Acculturation and Adaptation. Applied Psychology: An International Review 46, 5-38.

Council of Europe. N.d. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Viitattu 20.2.2016. https://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf

Day, G. 2006. Community and Everyday Life. London: Routledge.

Gretschel, A. 2002. Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadunarvioinnin keinoin. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Studies in Education, Psychology and Social research 85.

Hart, R. 1992. Children's participation: From tokenism to citizenship. Innocenti Essays, 4. Florence: UNICEF.

Herranen, J. & Kivijärvi, A. 2009. Monikulttuurinen yhteisöllisyys: yhteyden ehdot ja tilat. Teoksessa Yhteisöllisyys liikkeessä. Toim. K. Filander & M. Vanhalakka-Ruoho. Jyväskylä: Kansainvalistusseura, 159-186.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15 p. Helsinki: Tammi.

Hyyppä, M. T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY.

Jussila, M. 2012. Turvapaikanhakijoiden majoitusjärjestelmän kehittämisehdotus Maahanmuuttovirastolle. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu, yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma. Viitattu 25.2.2016. https://www.theseus.fi/xmlui/bitstream/handle/10024/41292/Jussila_Minna.pdf?sequence=2

Kaupungin rima korkealla: Hämeenlinna haluaa olla Suomen paras kotouttaja. 2015. Artikkeli Yle uutisten sivustolla. Viitattu 15.2.2016. http://yle.fi/uutiset/kaupungin_rima_korkealla_hameenlinna_haluaa_olla_suomen_paras_kotouttaja/8402608

Kerkkänen, H. & Säävälä, M. 2015. Maahanmuuttajien psyykkistä hyvinvointia ja mielenterveyttä edistävät tekijät ja palvelut. Systemaattinen tutkimuskatsaus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 40/2015. Viitattu 24.3.2016. https://www.tem.fi/files/43121/TEMjul_40_2015_web_09062015.pdf

Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Toim. S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho. Tampere: Tampere University Press, 7-35.

Korkatti, M. 2012. Monikulttuurinen teatteriprojekti osallisuuden näkökulmasta. Opinnäytetyö. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma. Viitattu 7.4.2016. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/49458/Korkatti_Maria-Monikulttuurinen_teatteriprojekti_osallisuuden_nakokulmasta.pdf?sequence=1

Korkatti, M. 2014. Kipinät – monikulttuurinen teatteriprojekti. Teoksessa Osallisuuden jäljillä. Toim. A. Jämsén & A. Pyykkönen. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry., 179-185.

Kurki, L. 2008. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Kurki, L. 2010. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Teoksessa Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Toim. L. Kurki, M. Kurki-Suutarinen & K. Taruvuori. Tampere: Tampere University Press, 133-212.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Lahti, M. 2015. Communicating Interculturality in the Workplace. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Jyväskylä Studies in Humanities 262.

Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Toim. T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä. Helsinki: Gaudeamus, 163-183.

Lave, J. & Wenger, E. 1991. Situated learning. Legitimate Peripheral Participation. New York: Cambridge University Press.

L746/2011. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen

lainsäädäntö. Viitattu 21.2.2016. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746

L1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 21.2.2016. http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386

L301/2004. Ulkomaalaislaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 21.2.2016. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301

Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. 2016. Artikkeli Tilastokeskuksen sivustolla. Viitattu 5.4.2016. https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html

Murray, C. D. & Wynne, J. 2001. Using an interpreter to research community, work and family. Community, Work and Family 4, 2, 157-170.

Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Toim. T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä. Helsinki: Gaudeamus, 247-261.

Nisula, L. 2011. Vuorovaikutuskulttuuri ja sen jäsentyminen maahanmuuttajien työllistämisvalmennuksessa. Väitöskirja. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 68.

Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Väitöskirja. Kuopion yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Snellman-instituutin A-Sarja 24/2008.

Nivala, E. & Ryynänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Julkaisussa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. Viitattu 8.3.2016. http://www2.uef.fi/documents/1381035/2330652/NivalaRyynänen2013.pdf/c137b4d0-ce69-4f4d-b57d-e27dacf4a0e9

OECD. 2015. International Migration Outlook. Viitattu 5.4.2016. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2015_migr_outlook-2015-en#page111

Oleskelulupatilastot. 2016. Artikkeli Maahanmuuttoviraston sivustolla. Viitattu 5.4.2016. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/oleskelulupatilastot

Pakolaisten asemaa koskeva yleissopimus 77/1968. Valtion säädöstietopankki Finlex, valtiosopimukset. Viitattu 7.4.2016. http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2

Pyykkönen, M. 2007. Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Studies in Education, Psychology and Social research 306.

Rouvinen-Wilenius, P. 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa? Teoksessa Osallisuuden jäljillä. Toim. A. Jämsén & A. Pyykkönen. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry., 51-68.

Saastamoinen, M. 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa Yhteisöllisyys liikkeessä. Toim. K. Filander & M. Vanhalakka-Ruoho. Jyväskylä: Kansainvalistusseura, 33-66.

Sanasto. 2016. Artikkeli Maahanmuuttoviraston sivustolla. Viitattu 7.4.2016. http://www.migri.fi/medialle/sanasto

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Mistä puhumme, kun puhumme osallisuudesta? Teoksessa Osallisuuden jäljillä. Toim. A. Jämsén & A. Pyykkönen. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry., 34-50.

Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille. Helsinki: WSOY.

TALK. N.d. Artikkeli Uuden Tanssin Keskuksen Zodiakin sivustolla. Viitattu 20.2.2016. http://www.zodiak.fi/talk

Tietoa hankkeesta. N.d. Artikkeli ArtsEqual -hankkeen –sivustolla. Viitattu 18.2.2016. http://www.artsequal.fi/tietoa-hankkeesta

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuovinen, M. 2001. Toimijat ja odottajat – Turvapaikanhakijoiden käsityksiä arjesta vastaanottokeskuksessa. Pro Gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.

Turvapaikanhakijat. 2016. Artikkeli Sisäministeriön sivustolla. Viitattu 19.2.2016. https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat

Turvapaikka ja kansainvälinen suojelu. 2016. Artikkeli Maahanmuuttoviraston sivustolla. Viitattu 1.4.2016. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/turvapaikka_ja_kansainvälinen_suojelu

Turvapaikka- ja pakolaistilastot. 2016. Artikkeli Maahanmuuttoviraston sivustolla. Viitattu 5.4.2016. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimat eettiset periaatteet. N.d. Artikkeli Tutkimuseettisen neuvottelukunnan sivustolla. Viitattu 20.2.2016. http://www.tenk.fi/fi/eettinen-ennakkoarviointi-ihmistieteissä/eettiset-periaatteet

Ulkomaan kansalaiset. 2016. Artikkeli Tilastokeskuksen sivustolla. Viitattu 5.4.2016. https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset

Valtioneuvosto. 2008. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta. Viitattu 5.4.2016. http://www.intermin.fi/download/31570_kotouttamislakiselonteko_021008.pdf

Liitteet

Liite 1. Turvapaikanhakijoiden haastattelurunko

Kokemukset Suomessa olemisesta ja Suomen kielen oppimisesta

1. Miten olet viihtynyt Suomessa? Jos saat mahdollisuuden, haluaisitko jäädä Suomeen vai oletko harkinnut paluuta takaisin kotimaahasi?

2. Oletko osallistunut pakolliseen suomen kielen opetukseen (mistä alkaen ja kuinka monta kertaa viikossa)?

3. Minkälainen on motivaatiosi oppia suomen kieltä (asteikolla 1-10)?

4. Koetko, että olet oppinut kielen opetuksessa suomea? Oletko tyytyväinen siihen, minkä verran olet oppinut?

5. Mikä on mielestäni suomen kielen oppimisen merkitys osana Suomeen asettautumista / kotoutumista?

Liikunnalliset kielityöpajat

6. Miksi halusit osallistua tänään järjestettyihin liikunnallisiin kielityöpajoihin?

7. Mikä oli mielestäsi työpajojen tarkoitus?

8. Mikä oli mielestäsi kaikkein tärkeintä?

9. Koetko oppineesi uusia suomen kielen sanoja tunnin aikana?

10. Oliko oppiminen helpompaa tai vaikeampaa kuin viikoittaisessa kielen opetuksessa?

Liike ja liikunta oppimisen tukena

11. Millä tavalla liikunta mielestäsi tukee kielen oppimista?

12. Mitä mieltä olet ajatuksesta, että liikunnallista kielen opetusta järjestettäisiin tavallisen kielen opetuksen rinnalla?

13. Jos vastaava mahdollisuus tarjoutuisi jatkossa, osallistuisitko? Miksi / Miksi ei?

14. Onko sinulla ollut liikuntaharrastuksia kotimaassasi tai Suomessa?

15. Haluatko lisätä jotain?

Liite 2. Liikunnanopiskelijoiden haastattelurunko

1. Mitä odotuksia sinulla oli työpajatoimintaa kohtaan?

2. Minkälaisia käsityksiä ja/tai kokemuksia sinulla oli vastaanottokeskuksessa työskentelystä ennen työpajaa?

3. Jos toteuttaisit työpajan uudelleen, mitä tekisit samoin, mitä toisin? Voit kertoa yksittäisistä harjoituksista, mitkä koit toimivaksi, mitkä et, ja kuvailla omaa toimintaasi ja sen kehittymistä työpajasta toiseen.

4. Haluaisitko jatkaa tämän tyyppistä työskentelyä samassa ympäristössä, toisissa monikulttuurisissa ympäristöissä, tai muissa koulun ulkopuolisissa ympäristöissä? Jos haluaisit, kuvaile miksi tällainen toiminta kiinnostaa sinua ja mitä tavoitteita asettaisit toiminnalle. Jos et haluaisi, kerro miksi.

5. Kuvaile mitä opit itsestäsi, toisista opiskelijoista ja osallistujista työpajoja ohjatessasi?

6. Kuvaile tunteitasi liittyen työpajoihin ja kokemuksiisi vastaanottokeskuksessa.

7. Kerro mikä, jos mikään, on tällaisessa toiminnassa sinulle henkilökohtaisesti merkityksellistä.

8. Mitä muuta haluaisit kertoa? Sana on vapaa!

Liite 3. Tutkimuslupa Kangasvuoren vastaanottokeskukseen

TAIDEYLIOPISTO
PL 1
00097 Taideyliopisto

KONSTUNIVERSITETET
PB 1
00097 Konstuniversitetet

UNIVERSITY OF
THE ARTS HELSINKI
PO Box 1
FI-00097 Uniarts

–

+358 9 7258 0000
www.uniarts.fi

TIETOON PERUSTUVA SUOSTUMUS SUORITETTAVAAN TUTKIMUKSEEN

Tutkimuksen nimi:
The Arts as Public Service: Strategic Steps towards Equality (ArtsEqual)

Tutkimuksen tarkoitus:
ArtsEqual on Taideyliopiston koordinoima, monitieteinen tutkimushanke, joka tutkii, miten taide ja taidekasvatus voisivat lisätä tasa-arvoa ja hyvinvointia Suomessa. ArtsEqual tarkastelee taiteita ja taidekasvatusta kaikille tasapuolisesti kuuluvana peruspalveluna. Hanke toteutetaan vuosina 2015–2017 ja se jatkuu mahdollisesti vv. 2018-2020.

ArtsEqual on Taideyliopiston, Cuporen, Lappeenrannan teknillisen yliopiston, Turun yliopiston ja Työterveyslaitoksen yhteinen tutkimushanke. Se on saanut Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksen.

Hankkeen tutkimusjohtajana toimii professori Heidi Westerlund Taideyliopiston Sibelius-Akatemiasta, ja varajohtajana toimii yliopistonlehtori Kai Lehikoinen Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta. Lisää tietoa hankkeesta voi hakea osoitteesta www.artsequal.fi.

Hankkeessa on kuusi tutkimusryhmää. Tämä sopimus koskee Arts@School –ryhmässä tehtävää tutkimusta, ja erityisesti osaa, joka toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän Yliopiston ja Kangasvuoren vastaanottokeskuksen kanssa.

Arts@School -ryhmän johtajana toimii professori Eeva Anttila Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta. Prof. Anttila vastaa myös mahdollisiin kysymyksiin: eeva.anttila@uniarts.fi, puh. 040-5858415.

Tutkimusmenetelmät:
Tutkimusaineistoja kerätään Kangasvuoren vastaanottokeskuksella järjestettävien työpajojen yhteydessä ja niihin liittyen. Työpajojen toteuttajat ovat liikuntakasvatuksen opiskelijoita Jyväskylän yliopistosta. Aineistoja kerää prof. Eeva Anttila Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta ja yliopistonlehtori Mariana Siljamäki Jyväskylän yliopistosta. Aineistoja kerätään havainnoimalla työpajatoimintaa, haastattelemalla Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen opiskelijoita sekä kyselylomakkeiden avulla.

TAIDE-
YLIOPISTO

ArtsEqual -tutkimuksessa kerättyä aineistoa käytetään tutkimustarkoituksissa ja aineistot arkistoidaan nimettöminä ja muokattuina Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon, jossa ne ovat tutkijoiden käytössä arkiston käyttösääntöjen mukaisesti. Aineistoja annetaan tietoarkistosta vain tieteelliseen käyttöön. Niistä ei voida tunnistaa yksilöitä eikä alkuperäistä tutkimuskontekstia, eikä aineiston keruun ajankohtaa.

Suostumuslauseke:
Olen tässä dokumentissa saanut riittävän selvityksen ArtsEqual -tutkimuksesta ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksen kulusta. Olen ymmärtänyt, että Kangasvuoren vastaanottokeskuksen asiakkaiden osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja että he voivat missä tutkimuksen vaiheessa tahansa kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen ilman mitään seuraamuksia. Minulle on selvitetty, että halutessani saan alla nimetyltä tutkijalta lisätietoja tutkimuksen yleisistä periaatteista ja edistymisestä tai asiakkaitani koskevista tuloksista.

Olen ymmärtänyt, että kaikki tutkimuksessa kerättävä materiaali ja tieto on tarkoitettu yksinomaan tieteelliseen käyttöön. Tutkimustulokset ovat vain tutkimusryhmän tutkijoiden käytettävissä. Tutkimuksesta vastaava tutkija voi kuitenkin antaa muiden yhteistyökumppaniensa analysoida tutkimustuloksiani tieteellisiä tarkoituksia varten ilman erillistä lupaa. Tällöin on huolehdittava siitä, että tulosten anonymiteetti on varmistettu. Tulosten kaikenlainen kaupallinen hyödyntäminen on kielletty.

Paikka ja aika: _____

Asema: _____

_____
Allekirjoitus ja Nimenselvennys

_____
Osoite

_____
Sähköposti Puhelinnumero

Vastuulliset tutkijat:

_____
Allekirjoitukset ja nimenselvennykset

Liite 4. Tutkimusluvat liikunnanopiskelijoilta

TAIDEYLIOPISTO
PL 1
00097 Taideyliopisto

KONSTUNIVERSITETET
PB 1
00097 Konstuniversitetet

UNIVERSITY OF
THE ARTS HELSINKI
PO Box 1
FI-00097 Uniarts

+358 9 7258 0000
www.uniarts.fi

TIETOON PERUSTUVA SUOSTUMUS SUORITETTAVAAN TUTKIMUKSEEN

Tutkimuksen nimi:
The Arts as Public Service: Strategic Steps towards Equality (ArtsEqual)

Tutkimuksen tarkoitus:
ArtsEqual on Taideyliopiston koordinoima, monitieteinen tutkimushanke, joka tutkii, miten taide ja taidekasvatus voisivat lisätä tasa-arvoa ja hyvinvointia Suomessa. ArtsEqual tarkastelee taiteita ja taidekasvatusta kaikille tasapuolisesti kuuluvana peruspalveluna. Hanke toteutetaan vuosina 2015–2017 ja se jatkuu mahdollisesti vv. 2018-2020.

ArtsEqual on Taideyliopiston, Cuporen, Lappeenrannan teknillisen yliopiston, Turun yliopiston ja Työterveyslaitoksen yhteinen tutkimushanke. Se on saanut Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksen.

Hankkeen tutkimusjohtajana toimii professori Heidi Westerlund Taideyliopiston Sibelius-Akatemiasta, ja varajohtajana toimii yliopistonlehtori Kai Lehikoinen Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta. Lisää tietoa hankkeesta voi hakea osoitteesta www.artsequal.fi.

Hankkeessa on kuusi tutkimusryhmää. Tämä sopimus koskee Arts@School –ryhmässä tehtävää tutkimusta, ja erityisesti osaa, joka toteutetaan yhteistyössä Jyväskylän Yliopiston ja Kangasvuoren vastaanottokeskuksen kanssa.

Arts@School -ryhmän johtajana toimii professori Eeva Anttila Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta. Prof. Anttila vastaa myös mahdollisiin kysymyksiin: eeva.anttila@uniarts.fi, puh. 040-5858415.

Tutkimusmenetelmät:
Tutkimusaineistoja kerätään Kangasvuoren vastaanottokeskuksella järjestettävien työpajojen yhteydessä ja niihin liittyen. Työpajojen toteuttajat ovat liikuntakasvatuksen opiskelijoita Jyväskylän yliopistosta. Aineistoja kerää prof. Eeva Anttila Taideyliopiston Teatterikorkeakoulusta ja yliopistonlehtori Mariana Siljamäki Jyväskylän yliopistosta. Aineistoja kerätään havainnoimalla työpajatoimintaa, haastattelemalla Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen opiskelijoita sekä kyselylomakkeiden avulla.

TAIDE-
YLIOPISTO

ArtsEqual -tutkimuksessa kerättyä aineistoa käytetään tutkimustarkoituksissa ja aineistot arkistoidaan nimettöminä ja muokattuina Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon, jossa ne ovat tutkijoiden käytössä arkiston käyttösääntöjen mukaisesti. Aineistoja annetaan tietoarkistosta vain tieteelliseen käyttöön. Niistä ei voida tunnistaa yksilöitä eikä alkuperäistä tutkimuskontekstia, eikä aineiston keruun ajankohtaa.

Suostumuslauseke:
Olen tässä dokumentissa saanut riittävän selvityksen ArtsEqual -tutkimuksesta ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksen kulusta. Olen ymmärtänyt, että osallistumiseni tutkimukseen on täysin vapaaehtoista ja voin missä tutkimuksen vaiheessa tahansa kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen ilman mitään seuraamuksia. Minulle on selvitetty, että halutessani saan alla nimetyltä tutkijalta lisätietoja tutkimuksen yleisistä periaatteista ja edistymisestä tai asiakkaitani koskevista tuloksista.

Olen ymmärtänyt, että kaikki tutkimuksessa kerättävä materiaali ja tieto on tarkoitettu yksinomaan tieteelliseen käyttöön. Tutkimustulokset ovat vain tutkimusryhmän tutkijoiden käytettävissä. Tutkimuksesta vastaava tutkija voi kuitenkin antaa muiden yhteistyökumppaniensa analysoida tutkimustuloksiani tieteellisiä tarkoituksia varten ilman erillistä lupaa. Tällöin on huolehdittava siitä, että tulosten anonymiteetti on varmistettu. Tulosten kaikenlainen kaupallinen hyödyntäminen on kielletty.

Paikka ja aika: _____

_____
Allekirjoitus ja Nimenselvennys

_____
Osoite

_____
Sähköposti Puhelinnumero

Vastuulliset tutkijat:

_____
Allekirjoitukset ja nimenselvennykset

Liite 5. Jyväskylän yliopiston Tiedonjyvä –verkkolehdessä julkaistu artikkeli

Oppia ja iloa liikunnan pyörteissä

Viimeisin muutos torstai 25. helmikuuta 2016, 10.33

Helmikuussa Jyväskylän yliopiston liikunnanopiskelijat jalkautuivat Kangasvuoren vastaanottokeskukseen turvapaikanhakijoiden keskuuteen. Opiskelijat järjestivät erilaisia liikuntaohjauksia, joiden lomassa keskityttiin suomen kielen opetteluun liikkeen avulla. Toiminnassa hyödynnettiin siis kinesteettistä kielenoppimista.

Ohjatuilla pisteillä opeteltiin mm. kehonosia, värejä ja viikonpäiviä.

Ohjaukset kuuluivat kurssikokonaisuuteen "Yksilöllinen opetus liikuntaryhmässä", jonka yhtenä osa-alueena oli monikulttuurisuus ja kulttuurienvälisyys. Vastaanottokeskuksen asukkaat kiersivät erilaisilla pisteillä, joiden tehtävät vaihtelivat body percussiosta tanssiin sekä pallo- ja tarkkuuspeleihin.

Yhteinen tekeminen kotouttamisen apuna

– Näin tärkeäksi kantasuomalaisten ja turvapaikanhakijoiden välisen kommunikoinnin ja kohtaamiset, toteaa kurssin vetäjä yliopistonlehtori **Mariana Siljamäki**.

Siljamäen mukaan liikunnalla voi olla hyvinkin tärkeä rooli yhtenä kotouttamisen keinona, ja vaikka kaikki eivät turvapaikkaa saakaan, tuo liikunta myös paljon iloa. Yhdessä tekemisen ja liikkumisen lisäksi turvapaikanhakijat mainitsivat varsinkin suomalaisiin nuoriin miehiin tutustumisen olevan monelle iso asia, sillä vastaanottokeskuksissa työskentelee suurimmaksi osaksi naisia. Siljamäki kertoo vastaanoton olleen muutenkin hyvä ja ohjauksiin osallistumisen innokasta.

– Osa asukkaista kiitteli opetustuokion jälkeen ja kasvoilla ollut hymy tietysti kertoi paljon. Naurua, hymyä, peukun näyttämistä, ylävitosia ja selkään taputuksia riitti, kertovat liikuntapisteitä vetäneet opiskelijat **Paula Koponen** ja **Pontus Kiihamäki**.

Palloilurastia vetäneen Koposen mukaan asukkaat olivat hyvin mukana päivän kulussa ja alkukankeuden jälkeen keskustelukin alkoi luistaa. Kommunikointi sujui suomeksi sekä englanniksi. Pallopeleissä opeteltiin muun muassa värejä, numeroita, viikonpäiviä sekä kuukausia.

Tanssirastilla lantio pyöri niin kuin J'Lo:lla

Kiihamäen ja neljän muun opiskelijan tanssirastilla puolestaan keskityttiin opettelemaan eri liikesuuntia ja kehonosia. Antti Tuiskun kappale Keinutaan vaati heittäytymistä myös opiskelijoilta, ja yllätykseksi vastaanottokeskuksen asukkaille kappale olikin jo ennestään tuttu. Tansseista myös letkajenkka oli erittäin suosittua.

Letkajenkka oli suosittua turvapaikanhakijoiden keskuudessa.

Erään ohjaustuokion jälkeen koko porukka intoutui tanssimaan asukkaiden valitsemaan musiikkiin.

– Turvapaikanhakijat olivat luonnostaan innostuneita yhteistanssista ja halusivat tanssia meille myös heidän kulttuuristaan tanssin, Kiihamäki sanoo.

Opiskelijat olivat positiivisesti yllättyneitä siitä, kuinka hyvin ohjaustuokiot onnistuivat. Uuden tilanteen ja yhteisen kielen puuttumisen aiheuttama jännitys kaikkosi liikunnan lomassa. Kokemusta pidettiin ammatillisesti hyvänä ja antoisana, mutta ennen kaikkea myös hauskana tapana tavata uusia ihmisiä ja tehdä asioita yhdessä.

– Todella hyvät fiilikset jäi kurssisuorituksesta! summaa Koponen.

Liikuntatuokiot toivat vaihtelua ja iloa arkeen

Ohjausten jälkeen sosiaalialan opinnäytetyötään tekevä **Maria Ponkilainen** haastatteli turvapaikanhakijoita tulkin avustuksella. Kaikilta haastateltavilta saatu palaute oli pelkästään positiivista. Ohjaustuokioita pidettiin sekä hauskoina että hyödyllisinä ja osallistumiskynnys koettiin matalana. Oppimisen lisäksi esille tuotiin stressiä vähentävä vaikutus, sillä liikunnan tiimellyksessä omat murheet unohtuivat edes hetkeksi. Suomalaisten ihmisten kohtaaminen ja rento yhdessä oleminen koettiin tärkeäksi, sillä monet olivat olettaneet kaikkien suomalaisten suhtautuvan heihin vihamielisesti.

– Eräs turvapaikanhakija kertoi ensimmäistä kertaa Suomessa oloaikanaan kokeneensa olevansa tervetullut ja kuuluvansa Suomeen, Ponkilainen siteeraa haastateltavaansa.

Jyväskylän yliopisto on aikaisemminkin ollut mukana toimimassa turvapaikanhakijoiden kanssa, kun suomi toisena kielenä -opettajaksi erikoistuvat opiskelijat sekä joukko opettajia opettajankoulutuslaitoksesta, avoimesta yliopistosta ja kielikeskuksesta opettivat suomea neljän viikon ajan turvapaikanhakijoille Puuppolan vastaanottokeskuksessa. Myös ensimmäisessä Ruusupuisto keskustelee -tapahtumassa paneuduttiin turvapaikanhakijatilanteen mahdollisuuksiin.

Teksti: Hanna Koskinen Kuvat: Mariana Siljamäki